95

NEMZETI NŐNEVELÉS

KIADJA

AZ ERZSÉBET-NŐISKOLA TANÁRI TESTÜLETE.

SZERKESZTI

SEBESTYÉNNÉ STETINA ILONA.

XXIV. ÉVFOLYAM. 1903. X. FÜZET.

December.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

TARTALOM.

		Lap
I.	Erzsébet napján. Sebestyénné Stetina Ilona	425—429
II.	Berzeviczy Albert	430—434
III.	Katona «Bánk bán»-ja. Berta Ilona	435—453
IV.	A feminizmus. Kozma Gyula	454—465
V.	Iskotai értesítők	466—476
VI.	**Nőnevelési szemle.** Wlassics búcsúja. — Zriny Ilona sírirata. — Veres Pálné szobor-bizottsága. — A «Művészet és művelődés» nőegylet. — Magyar-nők közművelődési egyesülete. N. E. — A M. D. E. szakosztályi ülése. — A M. D. E. hangversenye. — A M. D. E. választmányi ülése	477—482
VII.	**Irodalom.** Chun Károly: A mély tengerek világa. Átdolgozta Szilády Zoltán. — Beküldött könyvek	483—484

☞ *Tisztelettel kérjük folyóiratunk t. előfizetőit s* ***az iskolákat és egyesületeket,*** *melyek folyóiratunkat járatják, hogy az előfizetési pénzeket* ***egyenesen kiadóhivatalunkba (István-út, Erzsébet Nőiskola)*** *sziveskedjenek küldeni. A közvetve beküldés által az úgy is csekély előfizetési díj jelentékenyen megkevesbedik. Reklamációkat* ***díjtalanul*** *csak a füzet megjelenését követő hónapban teljesítünk. A folyóirat régi évfolyamai tetemesen leszállított áron kaphatók a kiadóhivatalban.*

A *„Nemzeti Nőnevelés"* megjelen (az iskolai nagy szünet idejét kivéve) havonként három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Az előfizetési pénzek a *„Nemzeti Nőnevelés"* címe alatt a VI. ker. állami polg. iskolai tanítónőképző intézetbe (István-út); a folyóirat szellemi részét illető közlemények Sebestyénné Stetina Ilona szerkesztőhöz (VI. ker. Bulyovszky-utca 28. sz.) küldendők.

Mai számunkhoz a ***Franklin-Társulat*** *rendkívüli könyvárleszállítási jegyzéke a bolti árak felére és harmadára van mellékelve. — E leszállított áru könyvek, melyek a legváltozatosabb szakmákból vannak összeválogatva, minden könyvbarátnak bő választékot nyujtanak s igazán ritka alkalmul szolgálnak bő és olcsó könyvek beszerzésére. Ajánljuk olvasóink figyelmébe.*

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXIV. ÉVFOLYAM. 1903. DECEMBER. X. FÜZET.

ERZSÉBET NAPJÁN.*

A mai ünnep hivatalos gyászünnep. Megtartásának kötelezettsége legfelső hatóságunk rendeletéből származik. De talán soha semmiféle hivatalos gyász sem fakadt annyira a szívből, mint a mai. Nem csak a hivatalos rendeletnek, szivünk benső ösztönének, a legigazabb hódolat és kegyelet érzésének teszünk eleget, midőn Erzsébet királyné áldott emlékezetét a mai napon — nevének ünnepén — hálás szívvel felujítjuk.

Erzsébet királyné emléke különben is ott él kitörülhetetlenül, elfeledhetetlenül mindnyájunk lelkében. Nem érezzük-e mindnyájan, hogy nevének említésénél imádság kél a szívben, áldás fakad az ajkon? Nem alakult-e az ő képe mindnyájunk előtt egy szentelt fogalommá? mely sok nehéz órában felemel és megvigasztal, az emberiség nemesebb, jobb természetébe vetett bizalmat erősítve meg bennünk. Hisz a legkisebb is közületek kisleányok, ha mesebeli szép királynéra, jó királynéra akar gondolni, csak azokat a kedves emlékképeket idézi fel képzeletében, melyekkel előtte Erzsébet királynét magasztalták s melyeket róla annyi szeretettel őrzött meg szívében.

Mert csakugyan mesébe illő szép és jó királyné volt ő, kinél szebbet, nemesebbet a költő képzelete sem alkothatott. S ha történetirásunk tanúságot nem tenne róla, a jövő nemzedék az ő megdicsőült alakját valóban a költői fantázia teremtésének tarthatná: hisz költők soha több szeretettel nem énekeltek meg királynőt, mint a magyar nemzet az ő Erzsébetjét.

De ha csodaszerű rajongással aranyos gloriát vonunk is feje

* Az «Erzsébet Nőiskolában» nov. hó 19-én tartott ünnepi beszéd.

fölé: Erzsébet királyné legendás alakká válni nem fog soha! Nem fogjuk, nem akarjuk átengedni a költészet világának, hisz a magyar nemzet legfőbb öröme, legfőbb vigasztalása, hogy ez az áldott lelkű jó királyné, valóban a mi királynénk volt, köztünk élt és szeretett minket! Szeretett minket! Szerette a sokat szenvedett magyar nemzetet, mely évszázadokon keresztül csak mellőzést és gyülöletet tapasztalt, s mely egyszerre csak csodálattal ébredt arra a tudatra, hogy vérző szívének sebeit résztvevő gyöngédséggel a legnemesebb királyasszony könnyei öntözik.

Csoda-e, ha a magyar nemzet is rajongva szerette, jótevőjének, anyjának nevezte; csoda-e, ha a magyar törvényhozás is megtisztelte úgy, ahogyan asszonyt még soha meg nem tisztelt, hogy a nemzet soha meg nem szünő hálája és kegyelete jeléül — 17 nappal halála után törvénybe igtatta Erzsébet királynénak, «a haza jóltevő nemtőjének áldásos emlékezetét.»

Így foglalt helyet Erzsébet királyné a haza legnagyobbjai között. A legnagyobbak között egy gyönge asszony! Asszony, aki gyöngébb lényénél fogva alkotó erőben a férfival soha versenyre nem kelhet ugyan, de akit ép oly erőssé, igazán naggyá tehet a *szeretet:* az a szeretet, mely minden időben az emberi szív legdrágább ékessége, az emberi nem legfőbb java volt.

Ki ne érezte volna a szeretet jótéteményeit, s kinek ne lett volna módjában jót tenni a szeretet mindenható erejével? Bölcsőtök fölött gyöngéd gonddal a szeretet virrasztott, első lépéseiteket az irányította s életutatok göröngyeit ma is az törekszik elsímitani. A szeretet törli le az árvák könnyeit, az nyujt enyhülést a betegeknek, vigasztalást az elhagyottaknak, reményt a szenvedőknek: és nincs a keserűségnek olyan tengere, melyet megédesíteni, nincs a bánatnak olyan mély örvénye, melyet áthidalni ne tudna. Mindnyájan tudjuk, érezzük, hogy ez ad erőt, kitartást, bátorságot a családért, a hazáért, az emberiségért végzett munkában, ez teszi édessé a másokért való lemondást, könnyűvé az önmegtagadást, lehetővé a megbocsátást. Ami szépet, nagyot, nemest az emberiség valaha alkotott, mindabban része volt a szeretetnek, mely az emberi boldogságnak és jóságnak oly szük-

séges tényezője, hogy nem lehet senki soha sem igazán boldog, sem igazán jó: hijjával a szeretetnek.

Erzsébet királyné lelke gazdag volt ebben a mindenható — a a szépért, jóért, a teremtőért és az emberiség javáért buzgó szeretetben. A szivében élő szent szeretet által nemcsak környezetére árasztott boldogságot, hanem egy egész nemzet szenvedéseit váltotta meg, a midőn segített áthidalni a bizalmatlankodás és gyülölködés örvényét király és nemzet között. Ki ne gondolna megindultsággal igaz és mély szeretetére, midőn hallja, hogy saját legmélységesebb szivettépő bánatát le tudta küzdeni, hogy fia halálakor felséges férje vigasztalására siessen, s örök gyászát is meg tudta tagadni, hogy népe, szeretett magyar népe, nemzeti örömünnepén részt vehessen.

«Légy üdvöz, légy áldott felséges királyném!» mondja ezért neki e nemzeti örömünnepen az ország biboros főpapja. «Fogadd e templomban, hol megkoronáztattál, legmélyebb hódolatunkat, legőszintébb szeretetünket, irányunkban mindig tanusított szeretetedért. Áldólag emlékezünk, hogy midőn nemzetünk anyja lettél, édes anyai nyelvünkön szólottál hozzánk; áldólag emlékezünk, hogy azt az arany fonalat is gyöngéd anyai kezed szőtte, mely hőn szeretett királyunkat a nemzettel elválaszthatatlanul összekötötte.»

Ime, ez a mindent kiengesztelő, áldást fakasztó szeretet tette nagygyá a magyar nemzet szemében Erzsébet királynét; ez avatta őt, nemcsak a legnagyobb királyné, hanem a legtisztább nőiesség örök eszményképévé is. Ezért van, hogy mióta egünkről, mint fényes meteor a messzeségbe tűnt, soha nem szűnő bánattal gyászoljuk és soha nem szűnő szeretettel igyekszünk emlékét örökbe hagyni a késő nemzedéknek.

És ezért nem rabolhatta és nem is rabolta őt el tőlünk teljesen a halál, mely a földi mulandó dolgok fölött diadalmaskodhatik ugyan: de nincs hatalma a fölött, ami az örök eszménnek, a legfőbb jónak, az örök szeretetnek részese. Idegen földben nyugosznak bár porai, az az enyészhetetlen, halhatatlan szeretet, mely gyilkos tőrrel átdöfött nemes szivében élt, velünk maradt;

tovább él bennünk: hogy óvjon, védjen, vigasztaljon és bátorítson a hazafiui aggodalom napjaiban; velünk maradt, hogy éltető erejévé, jóra, nemesre buzdító szent szózatává váljék lelkünknek, hogy bevilágítsa és megszentelje azokat az ösvényeket, melyeket sok megpróbáltatás, sok szenvedés között kell megtennünk, hogy a halhatatlanság honába térhessünk.

Velünk maradt! De áldásos közelségét csak úgy érezhetjük, csak úgy érthetjük meg igazán, ha lelkünk az ő fenkölt lelkével rokon; ha mi is oltárt emelünk szivünkben a szeretetnek s lelkesedéssel áldozunk ez oltáron mindennek, ami szép, mindennek, ami jó. Hozzuk áldozatul ez oltáron mi is a kötelességtudást, a kitartást, a munkát, mellyel önmivelésünkön fáradva, családunkra, hazánkra, az emberi társadalomra nézve hasznosabbakká, értékesebbekké válhatunk; hozzuk áldozatul a munkát s azt önzetlenül a mások javára fordítva, enyhítsük lankadatlanul az emberi nyomort s növeljük lelkesedéssel a jó összegét a földön; hozzuk áldozatul a munkát, mely elidegeníthetetlen örök tulajdonunk, kiapadhatatlan örök forrása minden emberi jótékonyságnak!

Úttalan utakon járni nehéz; de a mi nemes törekvéseinket meg fogja könnyíteni, hogy az áldozat és kötelesség ösvényein őt követhetjük. Függesszük tekintetünket az ő eszményi alakjára, s nem fogjuk érezni az áldozat sulyát, csupán édességét; függeszszük rá tekintetünket s önbizalom kelvén szivünkben, érezni fogjuk, hogy lankadó erőnk megujul, s látni fogjuk, hogy az ébredő reménység sugaraira felhőtakarta egünk felderül.

Függesszük tekintetünket az ő eszményi, égi alakjára s köszönjük meg a Gondviselésnek, hogy lelkünket Erzsébet királyné emlékében egy magasztos eszményképpel gazdagította. Igaz és mély hálával köszönjük meg a Gondviselésnek ezt a nemes eszményképet, mert szegény, nyomoruságosan szegény, röghöz tapadó az emberi lélek ideálok nélkül s erőtelen a jó cselekedetekre, ha az eszményekért való lelkesedés tüze nem acélozza. Amint a kormányát vesztett hajó hánykódik, sőt meg is semmisülhet a zivataros tengeren, úgy tévelyeg, úgy törik meg az ilyen szegény, üres lélek az élet szenvedései, megpróbáltatásai

közepett. Mert szenvedés és megpróbáltatás mindenkinek jut osztályrészül a földön; de ki eszményekért hevül s élte irányát nemes célokra törve megtalálta: az a töviskoszorút is megadással, türelemmel mosolyogva viseli, és a boldogság soha nem álmodott, áldott forrásait megvérezetten is felleli.

Különösen mi nők köszönjük meg a Gondviselésnek az igazi nőiesség e tiszta eszményképét. Mert míg a kormányzásra, alkotásra, mondjuk — nagyrahivatott férfit talán a hírnév, dicsőség hideg fénye, ragyogása is boldogíthatja: a nő kisebb körre szorított életének becset csak az a boldogság ad, melyet szelíd, gyöngéd szeretetével, önfeláldozásával, mély vallásosságával s a szépért, jóért való igaz lelkesedésével kicsiny körében önmaga teremt meg. Ennek a boldogságnak a megteremtésével hozza meg a nő teremtőjének s az emberiségnek a legértékesebb áldozatot.

A koronával övezett homlok fényét messziről csodálhatjuk ugyan, de áldást csak a szív melege áraszt s a nőt nem a királyi korona, nem az őt körülvevő fény és pompa teszi fönségessé: de azzá teheti szívének ereje, lelkének fenköltsége, mellyel a szépnek és az erkölcsi tisztaságnak a föld salakjától mentes légkörébe emeli azokat, kiket a gondviselés közelébe vezetett.

Erzsébet királyné! ki velünk ezeket megértetted: legyen áldott emléked.

Budapest. *Sebestyénné Stetina Ilona.*

BERZEVICZY ALBERT.

(Arcképpel.)

Folyóiratunk legutóbbi számának közrebocsátása óta nagy változás állott be közoktatásügyünk történetében. Dr. Wlassics Gyula, ki csaknem kilenc éven át annyi lelkesedéssel intézte a nemzetnevelés nagy munkáját, s ki annyi korszakos alkotással örökítette meg miniszterségének emlékezetét: politikai okokból lemondott közoktatásügyünk vezetéséről, s helyette király Ő felsége dr. Berzeviczy Albertet nevezte ki vallás- és közoktatásügyi miniszterré.

Wlassics Gyula neve haladást és fejlődést jelentett közoktatásügyünk minden izében. Alig is van közoktatásügyünknek olyan ága, melyet újra nem szervezett, vagy legalább jelentékenyen nem javított volna; a nőnevelés terén eszközölt reformjait pedig egyenesen korszakalkotóknak nevezhetjük. Természetes tehát, hogy mindenki, de különösen nőnevelésügyünk munkásai mélyen fájlalták Wlassics távozását s őszinte hálával tekintenek utána, midőn miniszteri állását odahagyva, egyetemi tanszékét újra elfoglalja.

Az az elismerés azonban, mellyel Wlassics munkássága iránt a nemzet közvéleménye viseltetik, az az igaz ragaszkodás és hála, mely iránta a tanügy munkásainak lelkében él s az az őszinte sajnálkozás, mellyel a miniszteri székből való távozását kisérérik, senkit sem akadályoz meg abban, hogy Berzeviczy Albert közoktatási miniszterré történt kineveztetésének szívből ne örvendjen.

Mindazok, kik aggódva gondoltak arra a lehetőségre, hogy

Wlassics Gyula a politikai viszonyok kényszerítő hatása alatt megválhatik közoktatásügyünk vezetésétől, már ez aggodalom hatása alatt reménykedve tekintettek Berzeviczy Albert felé, kit úgy egyéni jelleme, mint társadalmi tevékenysége és tanulmányai a közvélemény szemében közoktatási miniszterré tettek, még mielőtt a király kegye a közvélemény megnyilatkozását a kinevezés által szentesítette volna.

S így érthető, hogy a közoktatásügy munkásainak lelkéből a megkönnyebbedés sóhaja szakadt fel, midőn a legfelsőbb elhatározásról értesültek, s érthető az is, hogy a magyar közművelődésnek régi kipróbált bajnokát ismerve fel az új miniszterben, kinevezését nemcsak megnyugvással, hanem osztatlan bizalommal és lelkesedéssel fogadták.

Megnyugvással, bizalommal és lelkesedéssel fogadjuk mi is Berzeviczy kineveztetését, mert bölcseségétől a céltudatos haladást, akaraterejétől az új alkotások megszilárdítását, lelkes ügyszeretetétől a közoktatásügy minden ágának jóakaratú tovább fejlesztését remélhetjük. Közművelődésünk szolgálatában eltöltött munkás életének minden mozzanata értékes biztosítéka ugyan jövő sikereinek; mindamellett kimondhatatlan jóleső érzéssel hallottuk azokat a nyilatkozatokat, melyeket az egyes tisztelgő küldöttségek előtt a közoktatásügy javára célzó törekvéseire nézve tett. Egészükben egy nagyszabású programm töredékei e nyilatkozatok, melyek a közoktatásügy minden ágának helyes méltánylásáról, s arról kezeskedtek, hogy a miniszter erejét a jövő feladatok megoldására nagynevű elődeinek példájából nyert lelkesedése is fokozni fogja.

A miniszterium tiszti kara előtt adta szép kifejezését ennek a méltánylásnak és lelkesedésnek.

«Maga előtt látja — úgymond — nagynevű elődjének, Trefort Ágostonnak soha nem nyugovó és figyelmével mindenre kiterjedő fényes szellemét, aki Európa kulturájába igyekezett beilleszteni édes hazánk szellemi kincseit. Maga előtt látja gróf Csáky Albin volt miniszterének erős akaratú, szilárd meggyőződésű alakját. Feltünik előtte Magyarország iskolamesterének, né-

hai Gönczy Pálnak alakja, aki még egyrészt alapjait rakja le mai népoktatásunknak, addig volt gondja, hogy még a segédeszközök legióit is előteremtse. Látja Markusovszky Lajost, az egyetemi ügyek nagy tudományú referensét, Klamarik Jánost, a középiskolák szerencsés szervezőjét és Szathmáry Györgyöt, aki rajongó szeretettel csüngött nemzeti népoktatásunk magyarságán. Immár kilenc év választja el attól az időtől, mióta megvált a kulturális hivatalos munkakörtől s mióta csak rokonszenvező nézője volt azoknak a marandó érdemeknek, amik Wlassics Gyula nevéhez fűződnek s mikből egy babérlevelet világért el nem vonna. Ezek a példák buzdítják és szabják meg tevékenységének irányát.»

Az elődök érdemeire való e nemes hivatkozás élénk fényt vet miniszterünk gondolkozására, kinek arcképét ezuttal olvasóinknak bemutatjuk. Életrajzi adatainak felsorolása fölöslegesnek tünik ugyan fel előttünk, folyóiratunk ifjabb olvasói kedvéért azonban kiemeljük az adatok közül a következőket.

Dr. Berzeviczy Albert Berzeviczén született, Sáros vármegyében 1853-ban. A közoktatásügy iránt való érdeklődést már a szülei házban szívta magába. Ez az érdeklődése még inkább megerősödött, midőn mint Sárosmegye ifjú aljegyzőjét az eperjesi jogakadémia tanárának választotta meg. A tanári körökkel itt lépett először szorosabb érintkezésbe s az eperjesi derék tanároknak nem kis részük volt abban, hogy a tanárság iránt Berzeviczyben őszinte rokonszenv támadt. E rokonszenvének már midőn első izben képviselő volt (1881—84-ig) is, de különösen mint miniszteri tanácsos (84—87-ig) és mint államtitkár (87—94-ig), adott gyakrabban kifejezést. Csáky Albin lemondásával ő is megvált államtitkári állásától, de a képviselőháznak mind máig mint budapest-józsefvárosi képviselő tagja maradt, s a közoktatásügyet és az irodalmat azóta is tettel és tollal egyaránt buzgón és eredményesen szolgálta. Különös gondjaiba vette a művészeti és a testi nevelés kérdését és sok üdvös reformeszme köszöni neki e téren is keletkezését, Az 1896. évi tanügy-kongresszuson a nőnevelés kérdésében is határozottan állást foglalt. Mikor ugyanis a «Kongresszus» első összes ülésén az «Egységes nemzeti

közoktatás»-ról értekezvén nagyszabású beszédben fejtetette ki a közoktatásügyre vonatkozó eszméit, a nőnevelésről a következőket mondotta:

«A leányok középfokú kiképzésének kérdését tekintve, végzetesnek tartom a nőnevelés magasabb igényű intézeteibe csődíteni valódi tudományos hivatást magukban nem érző leányokat, de viszont hiba volna, ha egyszer a nőnek hivatási körét kitágítottuk és neki a tudományos pályákra utat nyitottunk: tisztán a véletlenre és magánszorgalomra bízni azt, hogy ezekre a pályákra gondosan és alaposan elő is készülhessen. Így tehát a soha szem elől nem tévesztendő egyetemes női hivatás mellett, amely a családi életben kulminál, a nőknek a tudományos pályákra való előkészítése kétségtelenül egy fontos, új szempont nőnevelésünk jövendő berendezésében. Ennek a szempontnak azt hiszem, könnyen felelhetnek meg bizonyos fakultativ tanfolyamok hozzájárulásával a felsőbb tanítónőképezdék, mint a nőképzésnek ma legmagasabb fokú intézetei.

Érettségi vizsgálat a felsőbb leányiskolákban vagy a leány középiskolákban nem volna rendszeresítendő, hanem azok, kik ezt az iskolát befejezték, ha valamelyik egyetemi szakra kívánnak lépni, az egyetemen volnának a középiskolai érettségi vizsgálatnak körülbelől megfelelő felvételi vizsgálatnak alávetendők, hogy ezáltal is biztosíttassék a valódi tudományos készültséggel és hivatásérzéssel nem biró elemeknek az egyetemtől való távoltartása.

A szakoktatásnak lehetőleg egységes pedagógiai elvek szerint való berendezését a legkülönbözőbb kormányzati hatóságok alá tartozása is megnehezíti. Hogy tisztán valamely közszolgálati vagy hivatási pálya gyakorlati követelményeire képző tanfolyamok az illető szolgálati és hivatási ágak adminisztrációjával kapcsolatban, mint vasúti, távírói szaktanfolyam stb. létesüljenek és kormányoztassanak azt megakadályozni alig lehet; de annyi legalább elvként szem előtt volna tartandó, hogy 16 éven alóli ifjak és leányok bármely irányú gyakorlati kiképzésre szolgáló intézmények csak az illető korához mért elméleti oktatással kapcso-

latban, az általános pedagógiai követelmények szigorú figyelembe vételével a közoktatásügyi miniszter vezetésével vagy legalább annak kellő befolyásvételével létesülhessenek.»

Ime a nőnevelésnek világos és határozott programmja. Nem barátja a merész újításoknak, de rendszeres és következetes fejlesztés mellett a nők legmagasabb fokú oktatásáról is gondoskodni kiván. A nőt első sorban a családéletre óhajtja nevelni; (kimondhatna neki e tekintetben ellent?), de épen a női hivatására való tekintettel a legalaposabb legtartalmasabb nevelésben akarja részesíteni.

A leányoknak nemes irányú családi nevelésére Berzeviczy a saját családjában szolgáltatta a legkiemelkedőbb példát. Gyöngéd nőiességéről ismert nejével, Kuzmik Zsófiával egyetértve, két bájos leányukat Edithet — ma már Szalay Gáborné — és Lilit, az irodalom és a művészetek szeretetére, szívjóságra és szerénységre, s a házi foglalkozások szorgos gyakorlására nevelték. Nyilvános iskolába járatták ugyan őket, de az iskolában szerezhető ismereteket szerető gonddal maguk egészítették ki otthon s tették teljesebbé és mélyebbé. Még a közéletben való nagy elfoglaltsága sem akadályozhatta meg Berzeviczyt abban, hogy feleségének ebben a nagyfontosságú munkájában segítségére ne legyen.

Aki a nevelés gyakorlatában ilyen példára hivatkozhatik, s aki a leánynevelés elméletében olyan alapos elvekből indul ki, mint a fent említettek, attól nőnevelésünk irányítására is csak jót, csak helyeset várhatunk s azt örömmel ismerhetjük el vezérünknek, mesterünknek.

Örömmel üdvözöljük azért Berzeviczyt a miniszteri széken. Örömmel üdvözüljük nemcsak a magunk, nemcsak folyóiratunk, hanem a nőnevelésügy munkásainak összessége nevében is. Örömmel üdvözüljük, mert hisszük, hogy az ő céltudatos irányítását lelkesedéssel és buzgósággal fogják követni a nevelésügy munkásai s a vezér iránt érzett bizalom dúsan fog majd kamatozni nemzeti kulturánk javára.

Budapest. *a. a.*

KATONA BÁNK BÁNJA.

(Tanulmány.)

«A *derék, erős* nem fél az idők mohától,
A koporsóból kitör, és Eget kér!»

Ki a *derék,* az *erős,* akinek nincs oka félni az idők mohától, a feledtetéstől? az időtől, mely «hirtelen elröpül», s melynek «minden műve tünő szárnya körül lebeg?» Kinek alkotásai kelnek versenyre a vén idővel? Ki az erős? A költő megfelel rá, jól megfelel: *Erős az,* «aki a koporsóból is kitör, és *Eget* kér!»

«Feltörte Bánk is koporsója zárát,
Dicsérve mesterét, s nagy alkotását.»

Mert Katona, a mester, erős volt! Istenihlette, alkotó, teremtő lélek! Szelleme belátott a múltba és jövőbe; megálmodta, ami *volt,* hogy hatással lehessen arra, ami *lesz!* Erős volt, mert megértette *az embert,* Istennek e csodás alkotását, kinek élete az erkölcsi küzdelmek szakadatlan láncolata, aki Isten képviselője e földön. Megértette a saját lelkének rokonságát az Úrral és rokonságát a küzdő emberrel. Ez az ő művészete, ez az ő ereje; ezért tudta alkotni Bánk bánt és Gertrudist, Melindát és Peturt; ezért hisszük el neki — igen elhisszük, midőn így kiált fel: «Én vagyok Bánk és én vagyok Petur!»

Az ő teremtő erejének szülöttei, az ő alkotásai ezek. A saját nagy lelkének megnyilatkozásából fakadó élet élteti őket és biztosítja számukra a halhatatlanságot. És midőn az általa teremtett alakoknak így öröklétet ád, magának is *halhatatlanságot* szerez már itt a földi életben: «A koporsóból kitör és Eget kér!» Katona és az ő «Bánk bán»-ja elválaszthatatlanok egymástól.

Bánk bán *egész ember!* Szeretni és szenvedni — ez volt végzete! Bánk bánt Katona olyanná tette, olyannak álmodta meg, amilyennek *lennie kellett,* ezért hisszük el, hogy olyan *volt.* Megfejti, megmagyarázza nekünk a Bánk bán lelkét, közel hozza ami lelkünkhöz, szenvedéseinek részesévé avat, vele érezünk, gondolkozunk, szenvedélyben égünk, vezeklünk. Elementaris erővel hat reánk, sorsa megremegteti egész valónkat, felemel az Úrhoz és alázatossá teszen.

Mint nagy vihar alkalmával — mikor az egész természet háborog, lángban ég — gyermekkorunkban összetesszük kezünket és imádkozunk: úgy vagyunk, mikor Bánk bán lelki, erkölcsi viharát, tragikumának irtóztatón pusztító, megrendítő, megsemmisítő voltát érezzük, szemléljük. Magasabb hatalmak intézik ezt. A gyönge ember gyermekként összeteszi kezét és imádkozik, meghódol és leborúl az Úr előtt.

Maradjunk ez analógiánál, jobbat nem találhatunk. A külső, a természeti és a belső, az erkölcsi élet viharai rokonjelenségek.

A ragyogó, tiszta, azúrkék égboltozaton megjelenik az első felhőfoszlány. Egy kis zephir, enyelgő, enyhe, lanyha szellő — ki vetne ügyet reá? — a nap elé hajtja. Egy pillanatra mintha vesztett volna erejéből a fény? Ki merné állítani? A felhőfoszlányból sötét, komor, zúgó felleg — a zephirből szél, szélvész, vihar, orkán, pusztulás támad! Ki hitte volna?? Megrendül, megremeg az egész mindenség és az emberszív — az Urat keresi, érzi bűnös voltát és kéri a kibékülést! És ez nem is marad el sem itt, sem az erkölcsi világban. A szivárvány reményt éleszt, s a napsugár új életet hirdet.

Így van, igen így van az erkölcsi világban is; de itt a kép érdekesebb, teljesebb, fenségesebb, felemelőbb, megrendítőbb, kibékítőbb. Bánk bánnak *erkölcsi viharát* úgy mondjuk: *Bánk bán tragikuma.*

Éljük át Katonával, Bánk bánnal ezt a vihart, ezt a borzasztóan szép, fenséges, félelmetes, nagyszerű erkölcsi küzdelmet; a *Bánk bán tragikumát.* Keressük meg benne a saját lelkünket, az örök embert. Meg fogjuk találni!

Mi más a tragikum, mint a fénynek küzdelme az árnynyal, a világosságnak harcza a sötétséggel, az örömnek, az életkedvnek viaskodása a bánattal és kétségbeeséssel, az erénynek élethalál tusája a bűnnel? ! — És még sem ez egészen. Az erény túlzása, véglete, az erény bűne a tragikum!

Az erény bűne? hogy értsük ezt?? A tragikus egyén erénye hozza létre a bűnt, lelkének fensége szüli a veszedelmet, magassága a mélységet, ereje a lankadást! A tragikumban a természet örök törvénye nyilatkozik meg: Az ember nem tökéletes, örök küzdelemre van alkotva, a tökéletesség után való vágyódásban, az ebből kifolyó lelki, erkölcsi harcban telik el élete. Meglopja az eget Prometeusként, de a tűz a saját lelkét égeti el, ha ennek birtokában versenyre akar kelni az Istenséggel.

Ember! tökéletlen voltodat épen ez mutatja, hogy sorsod tragikus, hogy nálad az erény tulzása bűnt fakaszt!

Mindnyájan részesei vagyunk e küzdelemnek, de csak a nagyokét, az erősekét, az egész emberekét, a Bánk bánokét nevezzük tragikusnak, tragikumnak. Ezek küzdelmét is csak a nagyok, az erősek, a hivatottak értik és érzik át az ihlet óráiban! A lángész fénye, ragyogása mellett látjuk meg mi kis emberek. A Bánk bánét Katona lánglelke világítja meg számunkra. Jól megvilágítja.

Bánk bán Magyarország nagy ura, nádora, az idegen befolyás, uralom miatt végleg elkeseredett magyarok élére áll és 1214-ben — míg II. Endre Galicia birtokáért harcol, megöli a magyar királynét, Gertrudist, kit az egész nemzet a bajok kútfejének, okozójának tekint. — Így beszéli, tanítja nekünk a *történelem*. A történelem, mely tényekkel számol és fáradhatatlanul kutatja a *valót*.

«Csontváz, ijesztő e *valódi kép!*
Ezt vérrel, hússal ékesíteni
Jer, jer *költő!* hazudva isteni!»

Jer, fejtsd meg nekünk ezt a lélektani rejtélyt!

És megjelenik a költő! «Igaz, úgy volt, — mondja, — megölte a királynét, — ő a lovag, az erős kezet emelt a nőre, a gyengére; — ő a törvények alkotója, őrzője megtapodta a törvényt;

ő, a hazáját imádó, annak boldogságát, békéjét féltékenyen őrző magyar, polgárháborút idézett elő; ő, a becsület eszményi képviselője, becstelen, borzasztó bűnt követett el! Igaz, így volt! Oh, de mielőtt itélnétek a bűnös felett, hallgassátok meg, menynyit szenvedett. Szenvedésével megváltotta bűnét, részvétre és bocsánatra érdemes. Itéljétek el a bűnt, de ne dobjatok követ a bűnösre. Hallgassátok meg *lelkének történetét*, jertek, szolgáltassunk *igazságot* neki!»

És azután bemutatja nekünk Bánk bánt!

A pazar fényű udvari ünnepen, ahova őt Petur — aki Bánkot a királyné ellen irányított összeesküvés szervezésének akarja megnyerni — *titokban* hívja vissza, tallálkozunk vele először. A fény, ragyogás közepette borul az ő tiszta, nemes, nagy lelkére az első árnyék! Bejárja az országot és mindenütt nyomort, pusztulást, kétségbeesést, jajgatást talál és visszahívják *titokban* és találja az ellenkezőt: ragyogó pompát, pazar, tékozló udvari játékot — és nem tudja,

«Melyik tehet rémítőbbé!»

Szemének és lelkének egyaránt fáj e fény és csillogás! Sejtelmek kínozzák

— — — — — «titok
És még pedig *setétben*» mondja Petur
— — — — — «Te is
Bele vagy keverve, és ha veszteségre
Jön a dolog, tied lesz a nagyobb!»

és kilátásba helyezi a titok megfejtését:

«Jőjj még az éjjel — itt ha eloszlanak —
Házamhoz. A jelszónk lészen: *Melinda!*»

Melinda! Mint villámütés érinti Bánk bánt e név, e szó és sejtelmének, gyanújának új, váratlan, rémítő fordulatot ad

«Melinda!?
Az — Melinda — jelszavok
Melinda szép, mocsoktalan neve
Ma szemfedelűl szolgál egy setétben
Ólálkodó csoport között! — Titoknak

Lett zára a Melinda szabad neve!»
Ezt a titkot meg kell fejtenie!»
«Menyben lakó szentséges atyám! ide
Mindentudásod égi cseppeit!
Nekem — nekem, hogy e nagy fátyolon
Átlássak és eszemmel a halandók
Szivébe nézhessek, mint tükörbe.»

E kínos, pokoli bizonytalanság megrendíti hitét és gyanujának szabad folyást nyit.

— — — — — «talán
Ez a királyos asszony azért tetéz
Munkákat a munkákra, hogy szemem
Elkábulásakor, szivemben a benn-
Lakó becsületet megölje? Jaj! —»

Még Peturt is gyanúsítja, hátha eszközül akarja őt felhasználni csupán. Aztán egyszerre borzasztó erővel tolódik agyára, szivére a kínzó, gyötrő gondolat, mit veszíthet el!

Szerelmét, boldogságát, üdvösségét, mindenét!

Talán saját maga előtt is most lesz tudatossá, világossá szerelmének, szenvedélyének egész nagysága, hatalma, ereje!

«Hát a világnak egyik polusától a
Más polusig szerelmeimben én
Miért öleltem mindent egybe? Miért
Mindent? miért te benned, oh Melinda?!»

És talán először remegteti meg lelkét a sejtelem, hogy e szenvedély, hogy e szerelen a lélek *gyengesége* is lehet.

«Bánk! Bánk! te nem mered kimondani
Talán? Ki! csak ki! hogy kacagja a
Viszhang is árva gyengeségedet —»
«*A szerelmeféltő*
Bánk bán! Tüdő, hazudsz, hazudsz!»

Mély részvétet érzünk iránta. Igen, érzésének *erejében* rejlik az ő *gyengesége, végzete, tragikuma!*

Lelkének ez az első fenséges, nagy háborúja megcsendesül, amikor tanuja lesz Melinda válaszának Ottó szerelmi ömlengésire.

A herceg kiszámított, túlzott, mesterkélt, izetlen, igaz érzelmet, nemesebb tartalmat nélkülöző beszéde magához téríti, teljesen felébreszti Melindát!

Az előtte térdeplő, léha, szerelmet kolduló, érzéki vágyaiban megalázkodó herceg silány alakja mellett megjelenik, felemelkedik az ő Cézárja!

«Bánk, Bánk emlékezek
szavadra —
«Szabad tekintet, szabad szív, szabad
Szó, kézbe kéz és szembe szem — mi nálunk
Így szokta a szerelmes: aki itt
Letérdel, az vagy imádkozik, vagy ámít!
— — — — — — és bizony
Bánk nem hazud: s ezért megvet Melinda.»

Bánk a Melinda *erkölcsi ereje,* az ő segítségével, a Bánk nevében szégyeníti meg, győzi le a gonoszt. Új életet önt e tudat a Bánk bán lelkébe:

«Megint lehelhetek, megint,
És érzem azt, hogy élek!»

Szüksége is van a lelki megerősödésre, mert már a következő pillanatban önkénytelenül, tanuja lesz Gertrudis és Ottó Melinda elszédítésére vonatkozó, förtelmes beszélgetésének, mikor is a királyné —

«kit, hogy ördögi
Érzésiben ne lephessen meg a
Jobb ember, *érthetetlenül* beszéli
Kétféleképpen gondolatjait.»

A királyné t. i. csak a nyilvános botránytól irtózik, csak a *módjait* útálja Ottónak, de nem a *célját*

«Tudd meg, kicsinylelkű, hogy e dolog,
Ha Melinda érdemét temette volna
El, úgy kikergettetni kész lehetnék
Országaimból — és mégis ha azt
Megérni kellene, hogy reám mutatva
Susogni hallanám: ni ott megyen

Gertrud, az öccse kinek kontár vala
Melinda elszédítésében — Ottó?»

A herceg tanácstalanúl áll. Bánk bán világosabban, gyorsabban átlát a királyné lelkén és megborzad:

«Hogy e tetem fagyos, hogy e szemek
Vakok, hogy e fülek dugulva nem
Valának! — Egy királyné és — Melinda —
És ilyen asszony
Őrizz meg, óh magyar hazám?! —»

Oh hányszor fog még Bánk bán lelke ehhez a jelenethez visszaszállni, felzaklatott, lázas álmaiban hányszor fogja ujra meg ujra hallani a királyné *érthetetlen* beszédét és amikor teljesen megérzi, végzetessé lesz az a királynéra nézve.

Most még lelkének teljes erejében van. Most még ura cselekedeteinek. Sőt, mintha a királyné lelki törpesége a saját lelke nagyságának tudására ébresztené — szinte emberfölötti módon megnő előttünk; a fenség diadalmaskodik egész valóján, meggyőzi az embert az isteni erő! Nehéz, gyötrő küzdelem eredménye e győzelem: *Szerelem* és *kötelesség* élethalálharcot vívnak egymással.

«De, hát Melinda! óh! hát a haza!
Itten Melindám, ottan a hazám —
A pártütés kiáltoz, a szerelmem
Tartóztat. — Én rám bíz a szunnyadó
Gondatlan — én reám tevé le a
Szegény paraszt elfáradt csontjait:
Nem vélik ők a zendülést, mivel
Bánk a király személye — esküszöm
Meg is fogok felelni ennek, és
Habár tulajdon siromon fog is
A békességtek virágzani. —
Szedd rendbe lélek magadat és szakaszd
Szét mind azon tündéri láncokat,
Melyekkel a királyi székhez és
A hitvesedhez, gyermekidhez, oly
Igen keményen meg valál kötözve!
Úgy állj meg itt, pusztán, mint akkor, a

Midőn az alkotó szavára a
Reszketve engedő chaos magából
Kibocsájta!»

És úgy áll meg! Mert úgy akarja! Mert úr saját maga felett. Az istenülés percei ezek, kevés halandónak jutnak osztályrészül!

Ezzel az ember fölött való erővel csillapítja le az összeesküvés háhorgó, zúgó viharát. Valóban amint ott áll félelem nélkül, a becsület fényes mezében, az igazság tündöklő fegyverzetében a szenvedélyében fékevesztett Petur előtt, a királyné vérét szomjazó, követelő összeesküvők között: önkénytelenül arra a jelenetre gondolunk, mikor az Úr a tengeren a maga nagy erejével megszelidíti, lecsillapítja, lecsendesíti a haragos, az eget ostromló, szennyes hullámokat! — Ne féljünk ez összehasonlítástól. *Isteni látogatás* a Bánk bán szereplése is ez alkalommal Egy országnak a nyugalmát, a békéjét védelmezi meg. — A meggyőző igazság erejével szól a békétlenekhez és megnyeri őket az igazságnak. — Beszéde egyszerű, bölcs, észhez és szívhez szóló, akaratot átformáló, lebilincselő, ellenállhatatlan, ihletszülte művészi remek!

Csak Petur nem akar meghajolni. Csaknem eszeveszett dühében tombolva követeli a királyné megbüntetését, vérehullását.

— — — — «magam is tudok
Hóhérja lenni azon utálatosnak!»

Ekkor dördül meg felette istenitéletként a Bánk bán szava:

«— Ezen haza- s felségárulót
Láncokba verjétek — parancsolom!
Én, a király személye, én — maga
Parancsol Endre, a király!»

És lehanyatlik Petur szentségtörő keze!

«— az Isten nem segít soha
Felkent királyok ellen.»

rebegi mély alázattal. Nem Bánk bán, nem Endre előtt, az *erkölcsi erő*, az *Úr előtt* törik meg a vad, a felbőszült szenvedély. És

mikor Bánk bán magához ölelve Peturt, kezét áldólag nyujtja a többiek felé — mintha mind egybe akarná ölelni: isteni Gondviselésként áll előttünk s szava a felmagasztalt, megihletett, meghatott lélek sugalmazása:

«Oh Endre! győzedelmeskedj te bár
Országokon, de ilyen győzedelmet
Mint Bánk neked nyert most, nem nyersz soha!»

«Az őr: Ki vagy?
Szózat: Szabad vitéz
Az őr: Jelszód?
Szózat: Melinda!»

Bánk. «Melinda! Óh, ki gyógyít engemet meg?!»

Szegény Bánk bán, a te számodra nincsen gyógyulás! Aztán megtudja a szörnyű valóságot, a becsülete, boldogsága, lelki élete ellen elkövetett, megejtett bűnös merényletet. — Nehezen érti meg, eszének és szivének minden gondolata, érzése ellenszegül, nem fogadja be.

— — — — — «Pokolbeli
Irtózatosság büntetései —
Földünkre jöttetek hát már?»

Egyszerre megvilágosodik előtte, hogy gonosz *ármány* áldozata, átvillan agyán a királynénak Ottóval folytatott kétértelmű beszélgetése, melynek tanúja volt és megborzad.

«Lerántom e parázna bíborosról
A szép álorcáját kacagtatón.»
«Meggyilkolom ott *előtte*
A bíboros gazembert; és ha a
Vesztő piacra hurcolnak, kiáltom:
Azért jutott hóhér kezébe Bánk, mert
A hitvese virtusát bosszulta meg!»

Igazságos megtorlásra gondol, erkölcsileg akarja a királynét lehetetlenné tenni. — De a német Biberach *megnyitja a szemét.* Hiába megy el királyhoz, pápához, császárhoz törvényes úton keresni igazságot, mondja neki szörnyű cinizmussal, —

«— — — mert ám mintsem hogy oly
Nagyot bakázzon a bíbor, bizonnyal
Előbb feláldoznak tíz Bánkot is.»

Lelke a szenvedélyek téngerén hányódik! Szeget szeggel; ravasz, tilos, ármányos megtorlásra, bosszúállásra gondol ő is és kéri az összeesküvőket, ne menjenek szét, ha — hogy talán szüksége lehetne rájuk. — Rombolja, a mit alkotott! Az elérhetetlen magasból, hova lelke felszárnyalt, e mélybe száll alá! Sajnáljuk, de megértjük vegzetét!

Kirabolták a lelke bizodalmát, nem hisz többé senkinek. Eltaszítja nejét, bár mély, kétségbeesett szánalmat érez iránta.

«Sírsz?
Felelj; de szóval és ne így! hiszen
Szép könnyid elbúsíthatnák az ég
Lakosait s az angyalok magok
Szánnák kigördülésit. Elveszek, s én
Igy férfi nem vagyok. Még sem hiszek!
Még sem hiszek!»

Megátkozza szerette gyermekét, «mert a bojóthi Melinda szülte azt.»

«Atyaátok egy anyáért», sikoltja Melinda és örökre elborul elméje!

Mennyi pusztulás! Csillagtalan, sötét, hittelen éj váltotta fel a ragyogó, fényes delet. Megnyugvás sehol, sehol! csak a *a bosszúban, a bűnben!* Csak ott! Minő áldatlan, lehetetlen gondolat!

De Bánk bán ragaszkodik hozzá. Melinda kuszált beszéde ismét a *királynéhoz* vezeti elméjét.

«Pokolbeli
Tűz ége csontjaimban s a királyné
Aludni ment, álmos volt. Ébredezz!
Add vissza gyermekem, te nagy királyné!»
«Úgy, úgy! aludni ment — álmos vala»

ismétli mintegy gépiesen Melinda után.

«Nem! nem lehet!
Hiszen Melinda úgy se tudja, mit
Beszéle — ég és föld! de hát ki az
Oka, hogy szegény nem tudja, mit beszél?!
És a királyné álmos volt! — Nem-é?
Mely gondolat lesz agyvelőmben első
Zsengéjekor már meghatározás? —
Épülj fel! izmosodj meg, gondolat!
Veled épül ismét csak fel örök lenyugtom
Felett, megéledő becsületem!»

És e sötét, félelmetes, bűnös gondolat felépül, megizmosodik, megnő és minden fényt, ragyogást kiöl, kiszorít, kiűz a lelkéből. Ő maga nem így látja! Neki ez a *sötét* szándék az egyetlen *világosság*, vezérlő csillag, mely reményt, hitet sugároz meggyötrött lelkébe. Bizodalmának, életösztönének egyedüli fényforrása. Becsületének védő paizsa! Oh hiszen ekkor már Hamletként úgy érezi, hogy «*kizökkent a világ*» és ezt neki, egyedül neki kell helyreigazítania. *Kell*, bűn volna másként cselekednie.

Ebben a kizökkentett, feldúlt, felforgatott világban él ezután. A bűnt, mit elkövetni készül, *erénynek* minősíti és rémületbe ejti környezetét, mely tőle idegen s mely őt többé megérteni nem képes. Rohan lefelé a lejtőn az iszonyú mélységbe, viszi, ragadja magával a végzet, a tragikum hatalma!

Mikor Izidórával beszél, már *árnyéknak* látja a királynét; mikor az ősz Tiborc panaszát hallgatja, folyton, szünetlen a maga panaszát hallja.

«Beszélj, beszélj; igen
Jól hallom én panaszod; de a magam
Panasza is beszél —

És beszél Tiborc. Közvetetlen, gyászos, kétségbeejtő tapasztalatok alapján meggyőző erővel festi az idegen uralom okozta pusztulást, a szegény, boldogtalan nép anyagi és erkölcsi romlását, nyomorúságát. És minden szava olaj a tűzre, a Bánk bán lelke szenvedélyének tüzére.

«Hogy így van!»
«Óh buzogj vér, csak buzogj»

«Te Isten!» —
«Szánom keserveiteket, ti emberek!!

mondja mélyen meghatva; szánja, mert érzi, hogy sorsuk közös az övével, keservük *gyógyíthatatlan*.

«Kirontjuk a korlátokat, — lezúzzuk
A jó barátot, ellenséget; és aztán!
Aztán ha célra értünk, sirni kell csak!» —

De azért le kell zúzni ellenséget és jó barátot és *célra kell jutni*, nincs menekvés!

Elfelejti, hogy *atya*, hogy gyermeke van, mert hiszen szétt törve minden bilincs, melynek úgy örült; széttépve minden kötelék, melyek őt «hitveséhez, gyermekéhez oly erősen kötözték.» Nem tartozik senkihez már! — Mégis, mikor Tiborc beszéd közben e szót kimondja: *atya* — mintha előre látná elkövetendő borzasztó tette következményeit, — a szülői szeretet, a féltő, aggódó szenvedély egész erejével ragadja magához gyermekét, hogy megmentse, hogy elrejtse.

— «Menj tigrisek, fenevadak
Közé, szelidíts hienát,
S ha mindened feláldozván nekik,
Hálaadással megnyalják kezed —
Öleld, szorítsd melledhez és kiáltsd
Örömmel: oh még is találtam *embert!*»

Bán! őrülést mutat tekinteted, mondja neki Biberach.

«Tudom, tudom; de hallom is közel-
Létét eszem lerontása hír-
Kürtjének, és azért kivánom azt
Használni addig, míg egészen el nem
Veszejtem. —»

A saját lélekharangjának szavát hallja szegény, hisz a lelkét készül megölni!

*

A királyné a «nagy sorsában elvakult, kevélyeszű királyné», elbizakodott gőgjében maga elé idézi Bánk bánt, hogy *számadásra vonja* és *hitveséről*, a szegény, boldogtalan Melindáról

szóljon vele. Bánkot e vakmerőség teljesen kivetkőzteti emberi formájából, vadállatként rohanna a királynéra, hogy darabokra tépje — de ez *Melindát* vezeti eléje

«Jó angyalod susogta ezt neked!»

A szegény, tébolyodott, iszonyúan szenvedő Melinda látása megcsendesíti Bánkot. Dühe alászáll, szíve ellágyúl, a fájdalom úr lesz a bosszú és szenvedély fölött. Könnyezik, sír, mikor Mihályt, Melinda bátyját, «a jó nevében összerontatott őszt», a királyné leghűbb emberét, börtönbe hurcolni látja. Vele van a kis Soma, a Bánk bán és Melinda gyermeke.

«Kezénél a fiam! —
Oh királyné, tekints ki, ott, ott!
Csak egy tekintetet! Így megyen
Egy király, ki elvetette a királyi
Pálcát, mivel hogy azt becsében
Nyomorultnak találta!
Mihály, látod e vizet?!»

E víz! — egy csepp könny csupán — és elég ereje van, hogy szembeszálljon a szenvedély hullámaival és visszaszorítsa azokat, mert forrása tiszta, nemes, megszentelt érzelem. E könny ragyog Bánk bán szemében, midőn a királyné indulatos «Távozzatok» szavára csaknem alázatosan feleli:

«Jobbágyaid vagyunk!» és meghajtja magát. — Mint istenítélet csendül meg fülében a királyné szava: «*Maradj te!*» Úgy érzi, rendelkeznek felette, szinte öntudatlanul, álomszerűen rebegi:

«*Vége, vége már neki!*» és megadással folytatja, mintha a Végzet parancsszavát ismételné:

«Tiborc, vezesd *hát* asszonyod. Soká
Nem *kések* én is — úgy-é jó királyném?»

És aztán következik a borzasztó leszámolás. Bánk marad! A királyné csakhamar érzi, hogy a *sértett* Bánk maradt ott, a becsületében megrontott, tönkretett, üdvösségétől meglopatott

férj; a hazája sorsán, nyomorán elkeseredett *magyar;* a női lélek tisztaságában megcsalódott, annak szennyétől megundorodott *férfi,* a hitétől megfosztott, kétségbeesett *ember!*

«Nagyasszonyom! *Melinda helyett köszönni kell!*» feleli fenyegetően a királyné vádjaira, s mikor ez őt «*jobbágy*» voltára emlékezteti, mereven, merészen vágja vissza:

Nem úgy van, asszonyom! — Én urad
S birád vagyok; míg a király oda
Lészen, *királyod* is vagyok —

elkapja a csengettyüt —

«— hasztalan kiáltsz te most,
Mert nem szabad bejönni senkinek
Is; úgy parancsolá Bánk bán, Magyar-
Ország királya!» —

Ismét a király nevében beszél, cselekszik, óh, de hova lett a fenség homlokáról? szivéből??

Pedig még mindig küzd magával és szenved irtóztatón! Úgy tünik fel, amint a hazája és egyéni sérelmeit, keserveit elzúgja, elnyögi — úgy tünik fel, mintha önnönmagát akarná meggyőzni, hogy joga van, hogy kötelessége így cselekednie; mintha azt mondaná minden szavával: Te nagy világ, ti emberek, az engesztelhetetlen, a haragvó Isten nevében állok itt, hogy igazságot szolgáltassak a magyar hazának; szegény, szerencsétlen nemzetemnek; a saját meggyötrött, beteg lelkem nyugalmának; a női lélek szeplőtlen tisztaságának. Mert áldozatot, véres áldozatot követel a bosszúállás Istene! És mi, akik szavát halljuk, megborzadunk, mert érezzük, hogy ámítja magát, nem Isten nevében cselekszik. *Az Isten bölcs, jó, igazságos és irgalmas!*

Mind jobban és jobban eltávolodik Istenétől. A düh, szenvedély, gyülölet és kétségbeesés teljesen hatalmukba ejtik. Minden elképzelhető egyéni és országos bajt, bánatot, nyomorúságot, csapást, szerencsétlenséget, ami van, volt és lesz — mindent, mindent a királynéra vezet vissza és «*vére éktelen dühében szikrát okád*» és e szikra a királynét keresi. — Elköltözik lelkéből minden isteni, minden emberi. Az az átok, melyet Ottóra zúdít, midőn

az a királyné kiáltását hallván, segítségére siet, az az átok már őrjöngés, melytől meghül a vér és megfagy a lélek!!

«Hogy e dühösség, mely a testemet
Emészti, százezer mértékbe fussa
El lelkedet! hogy a kín, a maga
Egész minőségében, csekélység
Legyen tulajdon kínaidra nézve!
Az ételednél undorodásba jőjj
És férgesedjen az italod — gyötörjön
Éhséged annyira, hogy a sírból a
Halottakat kiváud kirágni! El-
Csúfíttatott árnyékom mindenütt
Kövessen és véresen álljon ott,
A hol lefekszel, ott, a hol felébredsz!
Örökre átkozott légy, átkozott!
És átkozott a hely, melyben születtél!»

És ekkor villan meg szeme előtt a *tőr,* melyet a királyné az ő szivének szánt, mert nem hallgathatta, hogy hazáját szidalmazzák. Kicsavarja a tőrt a királyné kezéből — ellene fordítja és

«*Vége!* volt — nincs; de ne tapsolj hazám —
Ni — *reszket* a bosszúálló.»
«Ki! ki! *a tető* mindjárt reám szakad.»

De hát hova meneküljön, a hol a tető nem szakad majd reá? ?

Most még úgy érzi, hogy *becsületének mocskát lemosta a vérkeresztség.* A míg ez az érzése el nem alszik, meg nem hal, addig, csak eddig él a Bánk bán lelke!

A király előtt, Gertrudis ravatalánál még ezzel a csalóka reménnyel, hittel jelenik meg, ez adja szavának erejét:

«Király! Gertrudisod koporsó
Aljára vágom a hatalom jelét —
Ott van! Vereslik is még vére rajta.»

Ezzel a hittel vádolja az elköltözöttet a király előtt, érzéketlenül annak fájdalmával szemben. Oh, de ezekben a vádakban már ott rejlik az értelem önvédelme, az ébredő, aggódó lelkiismerettel szemben.

«— Ha tizszer, harmincszor megölt,
Ha kincsemet rabolta el, ha széjjel
Szakgatta gyermekimet, feleségemet —
Még tán megengedhettem volna; de
Ő jó nevét ölé meg *nemzetemnek*
Rút öccse által, s a feláldozott
Becsületet kiűzte udvarából.»
«Zendülés lappanga mindenütt
S csak ő vala a gyűlöletnek tárgya:
A legelső *magyar*, ki hazáját kedveli,
Megtette volna rajta áldozatját.»

Egész nemzetével azonosítja magát, nem sejti még, hogy a nemzete ki fogja szolgáltatni, közösíteni. Nem érezi, hogy gyilkolt, úgy érezi, hazafias kötelességet teljesített. Dicsekedve, dacosan, fennen hirdeti ország-világ előtt:

«*Pedig én, csak én öltem meg a királynét.*»

Még mindig nem ébredt bűnének öntudatára, még mindig alszik lelkében az isteni erő!

Oh be csudálatosan szép, amint lassanként megtörik benne a dac, az álhit, amint a megdermedt lélekben új életre kél az *ember*, az *Isten képe mása!*

Az első döbbenést akkor érzi, midőn meghallja, hogy az igazságtalanúl kivégeztetett, kiszenvedett Petur átkot mondott *az alattomos* gyilkosra.

«Petur *engem* átkozott alattomos
Gyilkosnak — ámde *őt* is átkozá!»

Őt, a királynét. Ez a gondolat ujra megnyugtatja.

Mikor a király maga fog fegyvert, hogy holt hitvesének jónevét megvédje és meg akar vívni Bánk bánnal, melegen szivébe szökik jobbágyi hódolata. Leteszi kardját.

«Királyom! én veled nem harcolok!
Szent vagy te én előttem — Istenem
S hazám után a legszentebb.
Megölhetsz!»

Aztán meghallja és meg kell értenie, hogy *orozva* gyilkolt, mert a királyné ártatlan volt, nem vett a végsőig részt Ottó merényletében. Mint a *nemzet-ítélete* hat lelkébe a szó:

«Átkozott legyen, ki a nemes
Kardot bemártja egy alattomos
Gyilkosnak a vérébe —»

Alattomos gyilkos, orozva gyilkoló!? őt illetik e szóval és joggal illetik!? Nem becsületének, nemzetének tett szolgálatot, szenvedélyétől puszta *gyilkosságot követett el* — alattomosan, orozva!? Lehetséges-é ez?? Olyan iszonyú hallgatni, amit az ősz Mihály beszél, a kire gyermekét, a kis Somát, bízta volt:

«Ez a szegény nem vétkezett, mint
Az atyja —
Magyarok! nem ölte ez meg a királynét,
Nem pártütő ez, mint az atyja, oh
Engedjetek csak egy araszt helyet,
Ez árva gyermek hová fejét
Hajthassa — kérlek, adakozzatok
Ezen kicsiny martyrnak oh!»

Véghetetlen szent könyörületesség! Oh, hátha a gyermekben büntetik meg az atya bűnét! Kardot emel! De lehanyatlik a kard, a kar, megszólal a furulyaszó «*Melinda éneke*»

«Melinda! — Sírján ezt fuvassam — így
Enyelge sokszor. Óh Melinda! eltünt
A szép idő! — te fuvasd síromon.»

A letünt boldogság édes, fájdalmas emléke egy pillanatra fogva tartja lelkét!

Egy pillanatra! Óh hiszen a következő oly iszonyú szenvedést, büntetést hoz számára! — Halottal közelednek — Tiborcz kiséri. Senki sem mondja meg Bánk bánnak, hogy Melinda a halott, de tudja jól és mégis iszonyú kínok közt kérdezi:

«Ki ott az, akit erre hoznak
Olyan lassan?»

Olyan iszonyú ezt a két halottat együtt látni, egyik a másikat vitte el áldozatúl!

«*Nem ezt akartam én! nem ezt!*»

tördeli Bánk bán, aztán leborul Melinda koporsójára és fásult kétségbeeséssel, tört szívvel rebegi:

«*Nincs a természetben vesztes, csak én!*
Nincsen árva több, csak az én gyermekem.»

Oly iszonyú nézni fájdalmát és érezni, hogy e rombolás, pusztulás előidézésében ő is segített, hogy *nem cselekedhetett másképp!* Büntetése nem lehetne nagyobb, szenvedése mélyebb, sorsa, története, tragikuma

meghatóbb!

«Ti, akik oly halványan állotok
Körülöttem — itt ártatlanúl megölt
Szerette hitvesemnek teste mellett
Kérdez királyotok, hogy mit tegyen most ő?»
«Igazságot! az árván hagyott
Királyfiak nevében!»

Igazságot!? Király! hogyan teszel te itt igazságot? hogyan? Vajjon megérted-e, hogy a *földi* hatalom gyakorlása megszünik ott, ahol a *menny* oly érthetően beszél.

«Ottan hever meggyilkolt hitvesem,
És gyilkolója azon törvényeket
Tapodta, melyek édes tartományimat
Zöldeltetik! Buzogj te meglopattatott
Szív, árva gyermekid kiáltanak!
Serkenj fel összerontatott *igazság*;
De én elégtételt veszek. — Vigyétek!!»
«*Király!* vannak oly esetek.
Hol a kegyelem irtóztatóbb!»
«*Király! a büntetés már ennek irgalom!*»

A király lelke ezalatt a királyok királyához repül, száll fel a magasba! az elérhetetlenbe, az Úr trónja előtt áll, onnan halljuk szavát:

«Nincs a teremtésben vesztes csak ő —
Nincs árva — úgymond — csak az ő gyermeke! —
Jól értelek, Uram! kivetted a kezemből
Pálcámat; — én imádlak! — Igy magam

Büntetni nem tudtam — nem mertem is —
Magyarok! előbb mintsem magas hazánk,
Előbb esett el méltán a királyné!»

Az Úr *felemelte* magához a király *szivét* és erőt adott neki, hogy végig lássa roppant helyzetét, hogy megértse az *igazságot* és «*tűrni tudja, mint szent közjogot.*»

A király fölmentő itélete a szegény Bánk bánt nem érinti. Összetörve, megsemmisülten alig érthetően rebegi:

«*Engedd meg illendően eltemettetnem!*»

A tragikum pusztító vihara letörte a szép üde virágot és kidöntötte, megsemmisítette a hatalmas, a büszke csert!

A tragikum vihara végig zúg az emberiség életén és szedi a maga áldozatait. Fény és árny, erény és bűn harcban vannak egymással öröktől fogva!

«S az ember sorsa a küzdés maga!»

A költő, aki nekünk Bánk bán küzdelmét, tragikumát megfejti, megmagyarázza, az a költő ismerete jól ismerte a lélek, az erkölcsi élet viharait, küzdelmeit. Hiszen az ő sorsa is *tragikus* volt a szó legigazabb, legszomorúbb értelmében. Ő is érezte Hamlettel, Bánk bánnal, hogy «kizökkent a világ» — hogy nincs a teremtésben vesztes, csak ő! — Meghasonlott ő is és a kiengesztelődés, a kibékülés csak akkor jött el, mikor a költő már *örök álmát* aludta!

Örök álom! a lélek *ébredését* jelenti. Az ő nagy, csodálatos lelke nekünk itt e földön is akkor ébredt fel, mikor a test nyugodni tért.

«*A koporsóból kitört és eget kért!*»

Mert Katona, a *mester,* erős volt! Lelkének nagy, mélységes álmai versenyre keltek a vén idővel és fennen hirdetik a költő örök életét, a lélek halhatatlanságát!

«Mert aki láng volt valaha,
Aki szerette a világot
És milliókért élni vágyott:
Ne féljen! nem hal meg soha!!»

Budapest. *Berta Ilona.*

A FEMINIZMUS.

Haussonville gróf egyike a jelenkor ama kiválóbb gondolkodóinak, kik az utóbbi években legtöbbet foglalkoztak társadalmi kérdésekkel. Számos és mélyreható tanulmányt közölt a bűnösök javításáról, a nyomorról és orvoslásáról, a szociálizmusról és a jótékonyságról. A legújabb munkája (Salaires et miséres des femmes, par le comte de Haussonville de l'académie française. 1. vol. in 12. Paris, lib. C. Lévy), mely 1900 nyarán jelent meg Párisban, a női munkások fizetéséről és nyomoráról szól, okmányokat használva, tényeket mutatva.

Szerző nem beszél másról, csak arról, amiről hosszas tapasztalata van. Tényleg több év óta minden idejét arra fordította, hogy a kérdést tapasztalatból tanulmányozza és azt megirja. Senki sem ismeri jobban a párisi munkásélet nyomorát, mint ő, mert folytonosan látogatta a munkás-műhelyeket és igyekezett rajtuk segíteni. Mint a cím is mutatja, e könyv főleg a nőknek van szentelve, kik a munkát sokkal nehezebben birják, mint a férfiak, kik sokkal több veszélynek vannak kitéve, s akik nevetségesen csekély díjat kapnak munkájokért. A kötetet előszó vezeti be, melyben nagyon helyes eszmék foglaltatnak, melyeket szükség figyelembe venni főleg azoknak, kik azt igénylik, hogy ők a nők jogainak védői.

Ismeretes, hogy néhány év óta, különösen Franciaországban és Amerikában, sokat foglalkoznak a nők jogainak a kérdésével. Egy furcsán hangzó szót is találtak ki a dolog kifejezésére, a *feminizmust*. Ha Haussonville könyvét olvassa az ember, úgy találja, hogy kétféle feminizmus van: érdeklődni a nők sorsa iránt és munkálni az ő helyzetük javítására. A femi-

nizmus, melyet eddig ismerünk, irodalmi vagy politikai; a szinház, regény vagy a napi sajtó feminizmusa, mely a nőknek abszolut és elvont jogát követeli a férfiéval szemben; mely hevesen vitatja a két nem egyenlőségét és a nő törvényszerű és teljes emancipacióját kivánja. E feministák a legnagyobb szenvedélyességgel arról beszélnek, hogy meg kell adni a jogot, hogy a nő orvos, ügyvéd, választó, közigazgatási hivatalnok legyen. De Haussonville azt mondja, «hogy ezek a kérdések a nőknek csak egy kicsiny részét érdekelik. Azok a nők, kik az orvosi és ügyvédi pályára alkalmasak, mindig csak egy kicsiny, kivételes számot tesznek. Erre nézve egy nőnek mindig kivételes tehetséggel kell megáldva lennie. Tudományos vagy szépművészeti pályák s az ezekre szükséges szolid és komoly tanulmányok, vizsgálatok szentesítésével, a szellemnek bizonyos erejét tételezik fel. Az olyan nő, amelyik e tekintetben meg van áldva tehetséggel, mint egy férfi, szerencsére mindig ritka kivétel marad.» Így tehát a feminizmusnak e neme nem a jóféle feminizmus, mert az nem lehet általános szabály, nem szólhat minden nőre és nem érdekelheti a tömeget. De van egy más feminizmus is, kevésbbé nagyravágyó, de annál gyakorlatibb; kevésbbé lármás, de annál emberibb, mely abban áll, hogy a nők nyomorultjaihoz kell menni, azokkal foglalkozni és nekik némi könnyebbülést nyujtani. «Feminizmus, mely felkeresi az éjszakai menhelyeket, a nagy városok gyárműhelyeit, a külvárosi házakat, kikérdezi a gyermekeiért felelős családanyákat, az utca vagy az elhelyező-intézetek veszélyeinek kitett ifjú leányokat, s mely e szegény teremtések költségvetését megállapítja, s részvéttel vagy aggodalommal kérdezi, hogy kellene azt tenni, hogyan lehetne abba némi egyensúlyt hozni vagy fentartani. Ime a helyes és igaz feminizmus, mely főleg a nép leányaihoz és asszonyaihoz fordul, mely ezeknek anyagi és erkölcsi állapotával törődik. Ez a Haussonville feminizmusa. S ezért adta ő az előszónak azt a címet: «Feminizmus és demokrácia.»

Minden lapon csodálatát fejezi ki azon, hogy ezzel az égető kérdéssel a nők jogainak és érdekeinek harcosai oly keveset látszanak foglalkozni. Figyelmöket mindenek felett arra a tényre

hívja fel, hogy a francia törvényhozás nem védi eléggé a nőt sem személyében, sem vagyonában. A főúri és polgári osztályban a nőt az ő javaiban a házassági szerződés védelmezi. De a népnél semmi se, mert a munkás-osztály vagyoni szerződés nélkül köti a házasságot. Mit ér akkor a házassági szerződésekre tett költség, ha az egyik és a másik részről a hozományban csak a karokat adják, hogy dolgozzanak? Akkor a férj azután csaknem feltétlen ura lesz mindazon javaknak, melyek a nőre a házasság tartama alatt szállhatnak. Hogyha a férj tékozló, elköltheti azt, ami a nőé. Ime egy reform, melyet jó lenne a házassági törvénybe bevenni, hogy a nő jogai a munkás-osztálynál megóvassanak. A feministák erre nem gondoltak. Ami a nép fiatal leányait illeti, ezek személyükben épen oly kevéssé vannak védve, mint vagyonukban. Ha elcsábítják, semmi eszközzel se rendelkezik a csábító ellen, mert a polgári törvénynek van egy cikke, mely a nőknek kárukra van.

Franciaországban a közvéleményre hatni kellene, hogy a törvényt e tekintetben módosítsák. «Ezek azok, mondja Haussonville, melyekben a feministák hibások. Ha a helyett, hogy a közönséget másodrendű és leggyakrabban frivol kérdésekkel mulattassák, ezt a munkát ölelték volna fel, és ha csak félannyi buzgalommal is foglalkoztak volna azzal, mint a drámairók, a regény és ujságirók foglalkoztak ezen a téren a vallás javára, hozzájárultak volna ahhoz, hogy a mi törvényhozásunkba oly hangulatot vigyenek be, amely a közerkölcsöt erősítette volna.» Figyelmeztetni akarja a feministákat, és nem ok nélkül, hogy legyen több gondjuk arra a helyzetre, melyben a nagy városok munkás-osztályának asszonyai és leányai élnek, szenvednek, kínlódnak és meghalnak. Mert a népnek ifjú leányai azok, akire nézve a legkevésbbé gondoltak.

S ezt veti Haussonville szemükre a könyvéhez írt előszóban. És nékik azt a tanácsot adja, hogy beszédükkel egyesítsenek cselekedetet és sürgessék, hogy a törvényhozótestület tegye meg a legszükségesebbeket a nők helyzetének javítására. Így például a növendékek védelmét fel a tizenötödik évig, különösen hangsúlyozva az ifjú leányok védelmét; a házasságkötés formáinak

egyszerüsítését, mert azok bonyolódottak és a munkás-osztályra terhesek; továbbá a nő jogának biztosítását az ő munkája keresményére nézve, hogy azt a részeges férj tőle el ne ragadhassa.

Az előszóban adott hasznos tanácsok után Haussonville a párisi munkás-osztály helyzetét tárja fel. A többek között a tűgyártó munkásokét, a szünetnapok következményeit s a tanítónők helyzetét, ahol részletekbe menve érinti a szomorú valóságot. Munkabér és nyomor a legszorosabb összeköttetésben vannak, mert a ki nem elégítő munkabér szüli a nyomort és a nyomor akadályozza a nőt, hogy magát védje. Hosszas lenne, hogy Haussonvillet a részletekben kövessem. Csak egyet említek meg. A női kalapkészítő-műhelyekben dolgozó munkás napjára 1 frank és 25 centet kap, és ezt az évnek csak mintegy háromszáz napjára lehet számítani, mert az ünnep- és vasárnapokat leszámítják. Szállásra és ruházatra költ 136 frankot. Mi marad a táplálékra? 65 cent naponként. Hogyan táplálkozhatik egy ifju leány 65 centből? Rettenetes még arra gondolni is, hogy a szegény teremtmények ezrei igy tudnak élni, — mondja Haussonville.

Ilyen sajnos helyzettel szemben nemes emberek társaságokat alapitottak, hogy a munkásokat anyagilag és erkölcsileg segélyezzék. Páris különböző negyedeiben ebédlőket állitottak, hol a munkások kevés árért étkezhetnek és a nők minden illetlen beszéd ellen, mi a csapszékekben szokásos, biztositva vannak. Katholikusok és protestánsok versenyeznek az ilyen helyek fentartásában, hová valláskülönbségre való tekintet nélkül mehetnek be a munkások.

A táplálkozás után a lakásra térve, az olyan munkásnőnek, aki szüleinél van, még csak hagyján. De a szülők nélküli munkásleányoknak nehéz, mert nekik csekély keresményükből kell a lakást fizetni. S ez valóban nehéz olyannak, ki becsületes akar maradni. Társulatok itt is próbálnak segiteni. Arra törekszenek, hogy egészséges és jó lakásokról gondoskodjanak számukra. S ha eddig még kevés is az eredmény, de ezért is elismerést érdemelnek. Vannak, akik azt tanácsolják, hogy legyenek a munkások kölcsönösen segélyező társulatoknak tagjai. A kölcsönösen segélyező

társulat kétségtelenül jó dolog. De hogyan fognak abba befizetni, mikor keresményük még arra sem elégséges, hogy őket az éhségtől és hidegtől megóvja? Mint Haussonville megállapítja, a párisi munkásnőknek egyetlen kölcsönösen segélyző társulata sem birja költségvetését a maga forrásaiból egyensúlyban tartani, habár a költségek csak a betegség és halálesetekre szorítkoznak.

És hadd mondjak egy pár szót a *tanítónőkről*, kiknek Haussonville egy egész fejezetet szentelt. Bizonyos tekintetben ezeknek a helyzete még szánalmasabb, mint az egyszerű munkásoké. Tényleg egy tanítónő magasabb oktatásban részesül és magasabb társadalmi életre számít; tisztább tudata van erkölcsi méltóságáról. S inkább szenved a nyomortól és szolgaságtól És különös, hogy főleg a kisebb állású szülők szeretik leányaikat tanítónőkké neveltetni. Mióta Franciaországban az oktatás ingyenes és kötelező, rendkívül megnövekedett azoknak a leányoknak a száma, kik tanítónői vizsgát tesznek. A legjobb akarattal is lehetetlen volna mindenkit nyilvános iskolában alkalmazni. Hogy csak egy példát hozzak fel, a mult évben Szajnamegyében 193 tanítónői állást hirdettek és ezekre 9000 okleveles tanítónő jelentkezett. Ez elijesztő. Mi lesz a szerencsétlenekkel? Közülök kevesen órákat adnak kisebb gyermekeknek, de az óraadások csak ideiglenesek és azokért keveset fizetnek. A legtöbbnek úgy kell megélni, a hogy tud. És ha elvesznek, oka a kérlelhetetlen nyomor. Némelyek külföldön is találnak elhelyezést, hol, ha jó a helyzetük és néhány évig meg tudnak maradni rokonszenves családoknál, gyüjthetnek valamit öreg napjaikra. De hát az ilyenek száma kevés. Mások, mondjuk a legtöbb, nem juthatnak sehol álláshoz.

A tanítónői állásokat Haussonville két kategóriába sorozza. Megkülönböztet *zenetanítókat* és szorosabb értelemben vett *tanítónőket*. A zenei képzettség, így szól szerzőnk, legalább ajánlólevél nemcsak magánórák szerzésére, de arra is, hogy valamely zárdában, nevelő-intézetben vagy polgári iskolában zenetanító lehessen.

Nem mondható, hogy ezen állások igen jövedelmezők lennének, de legalább rendes fizetést biztosítanak. Ezzel a fizetéssel s

néhány magánórával a zongoratanítónő élete türhetővé válik. Az igazán sajnálatraméltók azok, kik utcáról-utcára kondiciót keresve szaladgálnak. Nem is szólva magának a foglalkozásnak nehézségeiről és fáradalmairól, van benne még valami rettenetes: *az évi munkaszünet.* Amint a nyár beállt, elszélednek a növendékek, függőben maradnak az órák. A szegény zongoratanítónőnek nem akad többé dolga. Egészen boldognak érzi magát, ha ezen hosszú nyári és őszi hónapok tartamára, félig könyörületességből, néhány hétre meghívja egyik növendéke, hogy végkép be ne rozsdásodjanak az ujjai, vagy egy idősebb hölgy, aki szereti a zenét. Ha ilyenféle ajánlatot nem kap, kénytelen a télen és tavasszal megtakarított fillérjeiből élni és gyakran még eltartani öreg anyját és fiatal nővérét is. Októberben elérkezik a lakbér fizetésének krizise, amely valóban rettenetes. Haussonville nem egy kétségbeejtő példára mutat rá, melyek arról győzték meg, hogy a polgári osztályhoz tartozó fiatal leány, ki maga akarja kenyerét megkeresni, ha csak rendkívüli tehetséggel nincs megáldva, sőt még akkor is, sokkal jobban teszi, ha a magánórákat adó tanítónő szerepére nem vállalkozik.

Nincs annak helye, mondja Haussonville, hogy megirjam a tanítónő regényét, hogy beszéljek szükségképen kissé alárendelt helyzetének szomorú oldalairól, a veszélyekről, melyeknek ha csak egy kissé is szép, ki van téve. Helyezkedjünk egy sokkal anyagiasabb és határozottabb álláspontra: nézzük magát a pályát és az azzal járó kenyérkeresetet. Hogyan lesz a polgári származású fiatal leányból tanítónő? Mennyit keres? Mi lesz belőle, ha ezen keresetforrása kiapad? Kisértsük meg, ezeket megállapítani.

Tanítónő lesz az ajánlások révén, a barátnők által, kik vagyonosabb barátnőiknek beszélnek felőle. Azzá lehet még valamelyik zárda közvetítésével, ha ott nevelkedett, mert az apácák szivesen helyezik el régi növendékeiket. Végül fordulhat valamelyik elhelyezési irodához.

Párisban négy iroda foglalkozik tanítónők elhelyezésével. Haussonville meglátogatta ez irodák egyikét. Mind az iroda, mind az igazgatónő tisztességes benyomást tett reá. A reggeli órákban

az iroda vezetője fogadja a cselédeket, szobaleányokat, gyermekleányokat (bonne) stb. A tanítónőknek a délután van szentelve, hogy ne alázza meg őket a fentebbiekkel való érintkezés. A nyert felvilágosítások szerint Franciaországban a tanítónők kereslete hanyatlóban van azon számos nyilvános és magán-tanfolyam miatt, melyet néhány év óta leányok számára nyitottak. Az anya magának tartja fenn a nevelést s ez magában véve talán nem hiba. De nem mondható ugyanez a külföldre vonatkozólag. Valamint Franciaországban nagyon keresettek az angol és német tanítónők, úgy Angliában, Németországban és Oroszországban különösen nagyon keresik a francia tanítónőket. Bizonyos elhelyezési ügynökségek a külföldről átirnak tanítónőkért és azokat, kik készek a kivándorlásra, elszállítják, mint valami kiviteli árúcikket. Azonban nem épen tanácsos ezen külföldi ügynökségek egyszerű biztosítására indulni el. Sokkal előnyösebb a párisi irodák közvetítése folytán magukkal a családokkal tárgyalni. Az irodák közvetítési díja mérsékeltnek épen nem mondható, mert legtöbb esetben egész évi fizetését kívánja az alkalmazottaknak. Azonban halasztási időt adnak a fizetésre. Nincs ebben semmi túlhajtás, sem egyéb, mi igazolhatná az ezen elhelyezési irodák ellen szokásban levő szónoklatokat.

Ami a tanítónők keresményét illeti, az nagyon különböző és nemcsak a tanítónők korától és képzettségétől függ, hanem, sőt különösen ama család társadalmi állásától, amelybe belépett. Mellőzve azon elég csekély számuakat, kik gazdag családokban elég magas fizetésben részesülnek, csak arra a szegény tanítónőre mutat rá, aki polgári környezetbe jut. Ezerkétszáz frank már magas díjazás. Ezerötszáz csak kivételesen elért maximum s minthogy vannak bizonyos ruházkodási és önfentartási kötelezettségek, vajmi kevés, mit jövedelméből bármelyik félre tehet.

Ezek mindamellett a kiváltságosak. A valóban sajnálatraméltóak a magánnevelő-intézetek segédtanítónői, vagy ami ritkább, bár lehet találni néha ilyeneket is, a zárdák segédtanítónői. Ezek nem igen jutnak havonként többhöz ötven-hatvan franknál, ami felmegy a ruházatra. Néha, mint mondani szokás, «ellátásban«

vannak, vagyis élelmet, lakást, ruházatot kapnak, de nem húznak semmiféle fizetést. Valóban, ez még egy zárdában is kevés.

A hivatalban alkalmazottakhoz és a munkásnőkhöz viszonyítva mindennek dacára elég kellemes a tanítónő élete. Ő nem ismeri a munkának amaz ingadozását, melyek néhány hétig egészen kimerítik a munkásnőt, máskor pedig tétlenségre kárhoztatják. Ő védve van a holt saison ellenében. Cserébe feláldozott függetlenségeért megélhetése és élelme mindenkor biztosítva van. Nem ismeri a házbér fizetésének s a munkakeresésnek esélyeit. Anyagilag szerencsésnek mondható. A kritikus pillanat akkor áll be, ha alkalmazását hirtelen elveszti akár a családból való távozás, akár növendékének férjhezmenetele folytán.

Ha szülei még élnek, a baj nem nagy. Visszatér a kis körbe, hol ifjuságát töltötte. De visszatérését nem mindig nézik jó szemmel. Helyét más foglalta el. Tábori ágyat kell számára testvére szobájában, vagy az ebédlőben felállítani. De gyakran ez csak átmeneti időszak. Ugyanazon iroda vagy ugyanazon ajánlások révén találhat másik állást. Ha a várakozás hosszú is, legalább nem túlságosan kinos és nem lealázó.

Egészen más az *állásnélküli tanítónő* helyzete, ha árva, pedig ez az eset forog fenn a leggyakrabban. Nem lévén otthona, első sorban tisztességes lakásról kell gondoskodnia, mert azokat, kik esetleg tájékozódás végett felkeresik, nem fogadhatja egy nyomoruságos szobában. Hasonlóképen megfelelő helyen kell étkeznie is. A vendégfogadó és vendéglő igen drágák. Öltözékének gondozottnak kell maradnia, hogy nagyon el ne árulja szorult helyzetét. Végre a sok szaladgálásban és látogatásban teljesen kimerül. A legsajnálatraméltóbbak azok, kik több évet külföldön töltöttek. Ezek elvesztették minden összeköttetéseiket Párisban, hol talán soha sem rendelkeztek sokkal, s nem tudnak hová fordulni. A legtöbben tesznek néhány szerény és kevésbbé biztató látogatást régi növendéktársaik révén ismerős családoknál, kik némi vontatottsággal meg is igérik, hogy tesznek valamit érdekében s aztán többet rá se gondolnak. Sokan nem is tudnak azon elhelyezési irodák létezéséről, melyekről szólottunk, vagy idegen-

kednek attól, hogy hozzájuk forduljanak, gondolván s nem minden ok nélkül, hogy azon családok, melyek ez irodákhoz fordulnak, nem a legelőkelőbbek. Ha e néhány lépést megtették, várakoznak. Mire? Ők magok sem igen tudják. E várakozás közben a kevés pénz, mit megtakarítottak, gyorsan elmegy s a nyomor leskelődik reájok. Ha pedig utólérte őket, akkor borzalmas.

Nem csupán a testi nyomorról van tényleg szó, a nélkülözésekről, a hidegről egy kicsiny szobában, hol nem lehet tüzet gyujtani, a túlságosan rövid étkezésekről, gyakran az éhségről, hanem egyuttal a lélek nyomoráról, a nyomor szégyenéről, a jövő iránt való aggodalomról s az alamizsnáról, melyet előbb-utóbb el kell fogadnia, sőt mi több, kikönyörögnie. Mindehhez hozzájárul még ama kétségbeesett igyekezet, hogy személyében s ruházatában mindenáron a tisztességes látszatot óvja meg. Ez utóbbi nem csupán renomé kérdése, hanem a boldogulásé is. Kinek kellene egy rongyokba öltözött tanítónő? Pedig Isten tudja, mennyire romlik a ruha esőben és sárban!

Ha ezen szerencsétlen existenciák belefáradtak az utánjárásokba és kifogytak a segélyforrásokból, mi lesz belőlük? Ime egy kérdés, melyet Haussonville a sok nyomoruság láttára felvet. Miután megható borzalmassággal ecseteli, miként fordulnak egyesek Párisban a «Des Méres de Famille» egyesületéhez, mely, mint nálunk a Lujza-egyesület, a szemérmes, keresetben szükölködő nőket saját otthonukban végzendő kézimunkával látja el; mások pedig, kik kellő erkölcsi bátorsággal birnak, erejük fogytán öregségük napjaira menedékházakban keresnek ideiglenes oltalmat. De a nagy többség a mérhetetlen nyomor hullámaitól elsodortatik. Mint az élet eltévelyedettjei járják Páris utcáit s végre is eltünnek szennyes pocsolyáiban. Némelyek a széngázhoz folyamodnak s így gyarapítják a kétségbeesett öngyilkosságok szomoru lajstromát. Legboldogabbak azok, akik még elég fiatalon kórházban halnak meg.

Sajátságos mulasztása a kulturában zászlóvivő francia nemzetnek, hogy semmiféle védelemben nem részesítette eddig a tanítónők osztályát. Egy észszel és szívvel egyaránt megáldott

nemes lélek, *Chiron* kisasszony alapította meg ezelőtt négy évvel a *Francia tanítónők védőegyletét.* (La société de protection des institutrices françaises.)

Régebben ő maga is tanítónő lévén, ismerte a hivatás minden eshetőségét, a hirtelen elküldetést, a hosszú, álláson kívül töltött hónapok küzdelmeit, az elhagyatottságot, nyomort és nélkülözéseket. Erős lelke győzedelmeskedett mindenik felett s némi megtakarított vagyonkával vonulhatott vissza a küzdelem teréről. A helyett, hogy öreg napjai biztosítására tartotta volna fenn megtakarított pénzecskéjét, egy magasztos célt tűzött maga elé, azt ugyanis, hogy társnői javára fordítja, kikkel szemben megőrizte meleg szeretetét. «A tanítónőt — így kiáltott fel ékesszólással egy, 1895-ik januárjában Neuillyben tartott értekezleten — mindenekfelett szeretem s amíg élek, bármi történjék is, azok, kik úgy küzködnek az élet kemény munkájával, mint ahogy én küzdöttem erőimnek s tehetségemnek arányában, mindig találhatnak nálam egy kis hajlékot, mely őket befogadja, egy darab kenyeret, mely éhségüket csillapítsa s egy szívet, mely őket megvigasztalja.»

E hajlék, e födél tényleg már hirdeti alapítójának nemes intencióit, de még aránylag igen szerény anyagi eszközökkel rendelkezik.

Chiron kisasszony az egyesület irodáját Neuillyben helyezte el. De ez nem egyszerű iroda, hanem egy kis fehér, tisztán tartott házacska, mely egy polgári lakás benyomását teszi s egyáltalán nem dísztelenîti Neuilly legszebb fasorainak egyikét. Az egész ház a tanítónők rendelkezésére áll. Tényleg az alapszabályok 3. pontja értelmében az egyesület célja «magasabb erkölcsi szinvonalra emelni a tanítónőt, kivonván őt a főváros gyászos behatásai s az elhelyező-irodák vegyes társaságával való érintkezés alól.» E kettős cél elérésére Chiron kisasszony a hely nélkül levő tanítónőknek ideiglenes tartózkodási helyet nyujt e szerény kis házban. Ha Chiron kisasszony ismeri őket, minden fizetés nélkül felvétetnek. Más jelentkezők 30 franknyi összeg letétele mellett nyernek felvételt.

Addig részesülnek e vendégszeretetben, míg állást találnak, amit Chiron kisasszony személyes összeköttetéseinél fogva gyakran biztosit számukra. Ha elhagyják a házat, eléggé lelemény es intézkedés folytán az egyesület kiadásainak részben való fedezésére irásbeli elismervényt állíttatnak ki velük azon kiadások megtérítéséről, melyet az egyesület érdekükben tett, egy napi tartózkodásra 3 frankot számítva, ami határozottan mérsékelt számítás. De ezen tartozás tisztán becsületbeli; akkor és úgy egyenlítik ki, amikor és ahogyan akarják. Mindamellett ritka eset, hogy idővel az adósság teljesen meg ne térüljön. Végül egy úgynevezett kölcsönös segélyegylet köteléke, melynek rendes tagjai két frankot s pártoló tagjai 40 frankot fizetnek, továbbra is a vendégszerető házhoz fűzi régi védenceit s biztosítja nekik a jogot, hogy ott tölthessék azon órákat, melyekkel vasárnap vagy hétközben szabadon rendelkezhetnek.

Ez ime egy kiváló egyesület, vagy helyesebben csirája egy kiváló egyesületnek. Egy dolog tényleg a mai napig megbénította fejlődését: segélyforrásainak csekély volta.

Ezeknek a segélyforrásoknak gyarapításán ma már többen fáradoznak s remélhető, hogy a könyörületesség, mely Párisban néha oly vakon bőkezű, nem vonja meg támogatását ettől az egyesülettől sem. Természetesen maga az alapító Chiron kisasszony minden eszközt felhasznál arra, hogy ez eszmének minél szélesebb körben való propagálásával a kitűzött nemes célt megvalósíthassa. Lelkes, szív- és értelemre ható felhivásából, melylyel eszméi megvalósításában segédkezésre hívja fel a humánus társadalmat, ezeket idézzük: «A kitett gyermeknek meg van bölcsődéje, az aggnak menedékháza, az ég madarainak fészke, csupán az elárvult tanítónőnek nincsen, hová fejét lehajtsa.»

Haussonville munkája további folyamán kifejti, hogy amennyire szükség volt a munkások számára segélyző- és védőegyesületeket alapítani, épen oly jogosult a tanítónőkről is ily módon gondoskodni. Ami idáig történt, az nem elegendő e sok fiatal leány szükségeinek fedezésére, kiket szülőik, elég oktalanul, a tanítónői pályára tereltek. Kétségtelenül jó, hogy gondoskodnak

számukra menedékhelyekről és ideiglenes segélyről, de ez nem elég. Forgalmi piacra, helyre lenne szükség, ahol tehetségüket érvényesíthessék és ahol jövőjük biztosítva lenne.

Haussonville szerint társulatot kellene alapítani a nők kitelepítésére, mely elősegítené azt, hogy a nők gyarmatokba menjenek ki. E gondolat, mely némelyeknek visszatetsző, nem új. Ilyen társulatok Angliában léteznek, melyek közül különösen ismeretes az «United British Women Emigration Association», mely már régóta áll fenn. A «Société française d'emigration des femmes» sokkal újabb keletű, sem hogy még eredményről lehetne beszélni. Ezelőtt két évvel keletkezett és a kezdet nehézségeivel kell küzdenie, de mégis már 38 nőt elhelyezhetett a gyarmatokban és nagyon előnyösen. Ez mutatja, hogy a társulatnak jövője van.

Messzire vezetne, ha Haussonville munkáját minden részében akarnám ismertetni. De azt ki kell fejeznem, hogy szociális és emberiességi szempontból nagyon fontos és ami viszonyainkra is alkalmazható munka.

Minden sora és minden gondolata az emberszeretet melegségét árasztja a társadalmi nyomorral küzködők felé. Soha nem volt még a nők jogai védelmezésének lelkesebb apostola.

Ismertetésemet a jeles gondolkozónak e szavaival végzem: «Csalódás lenne a szociális reformokat néhány törvény reformjára szállítani le, vagy akár a társadalmat felforgatni, mert ez végre is nem lenne egyéb, mint a szociális elemek helyváltoztatása. Akik ez illusióban élnek, azt képzelik, hogy az emberek egymásközti viszonyának problemáit úgy lehet megoldani, mint ahogy egy mathematikai problemát oldanak meg, hogy kitörlik, mint haszontalanokat, az inponderabilis erőket, a kölcsönös szeretet, az egyénnek önmegtagadását, áldozatát, az önkéntes és tiszta jótékonyságot, szóval azt, ami a humanizmus erényének lényege. A boldog társadalomnak mind e tervezői észre fogják venni számításuk elégtelenségét és annak, amit szociális mechanizmusnak neveznek hiábavalóságát.

Budapest. *Kozma Gyula.*

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

(Harmadik közlemény.*)

17. A bányai ág. hitv. evang. egyházkerület aszódi leánynevelő-intézetének értesítője az 1902—1903. tanévről. Szerkesztette: Genersich Karola igazgató. XII. évfolyam.

Az értesítő képeket közöl az intézet külső képéről meg berendezéseiről. — A tanév rendes menetét csupán a több rendbeli tantestületi változások zavarták meg kissé: Weidner Erzsébet nyelvmesternő nyugdíjaztatván, helyét özv. Trzeciok Richardné töltötte be. — A kézimunka tanításra Plaszky Aranka tanítónő hivatott meg. — Brand Vilma tanítónő négy évi működés után megvált az intézettől, hogy új állását a modori intézet igazgatóságát átvegye; helyébe Kézmárszky Hermin tanítónő jött; — s ily változások után a tantestület nőtagjai a következők vol ak: Genersich Karola, Kézmárszky Hermin, Gergely Ida, Kenz Auguszta, Klimacsek Irén, özv. Trzeciok Richardné, Kobilicz Emma, Krausz Emma és Plaszky Aranka. — A tanulók létszáma: (I. = 16, II. = 15, III. = 28, IV. = 18) = 77 volt; vallás szerint: róm. kath. 17, ág. ev. 39, ev. ref. 11, izr. 10; anyanyelv szerint: magyar 67, német 5, tót 5. — Bennlakó növendék 51 volt. — A csinos kiállítású s gondosan megszerkesztett értesítő összes szokott közleményeivel együtt 45 oldalra terjed csupán.

18. Értesítő a besztercei m. kir. áll. polg. leányiskola 1902—1903-ik — VI. — iskolai évéről. Szerkesztette: Illyés Gizella igazgató.

Az intézet öt évre visszamenő történetét közli a jelen tanév tárgyalása előtt az értesítő, mert eddigelé nem adott ki hasoló füzetet a nyilvánosság számára. — 1902—1903. tanév a rendes módon folyt le; a tantestületben a következő valtozások voltak: a vall. és közokt. miniszter Illyés Gizella r. tanítónőt bízta meg az igazgatói teendők végzésével. Titz Erzsébet áthelyeztetése következtében megüresedett állásra özv. Misikné Csepreghy Berta helyeztetett át a nevezett intézethez. — A tantestület nőtagjai voltak: Illyés Gizella, Eránoszné Tahy Gizella, Mayr Károlyné, Miklós Györgyné, és özv. Misikné Csepreghy Berta. — A tanulók létszáma: (I. = 45, II. = 26, III. = 24, IV. = 20) = 115 volt; vallás szerint: róm. kath. 33, gör. kath. 23, gör. kel. 7, ág. ev. 5, ev. ref. 18, unit. 2, izr. 27; anyanyelv szerint: magyar 59, német 25, román 30, tót 1. — Az értesítő szokott közleményei 11 §-ba vannak összefoglalva.

19. A budapesti ág. hitv. evang. magyar és német egyházgyü-

* Az első és második közlemény a megelőző füzetkeben van. *Szerk.*

lekezet polgári leányiskolájának évi értesítője az 1902—1903. tanévről. XXIV. évfolyam.

Érdekes közlemény van az értesítő elején Mikolik T. Kálmántól: «nyolc vagy kilenc órakor kezdjük-e télen a tanítást?»

A tanév rendben folyt le. Tantestületi változás volt: Dittmann Antal 55 évi tanítóskodás után meghalt, helyét Scholtz Margit tanítónő töltötte be. — A tantestület nőtagjai a következők voltak: Kardeván Ida, Richon Margit, Schulek Vilma és Scholtz Margit. — A növendékek száma: (I. = 70, II. = 74, III. = 62, IV. = 60) = 266 volt; vallás szerint: róm. kath. 11, ág. ev. 137, ev. ref. 5, izr. 113; anyanyelv szerint: magyar 222, német 41, tót 2, egyéb 1. — A polgári leányiskolával kapcsolatos elemi fiú és leányiskolába 191 növendék járt. — Az értesítő összes közleményeivel 50 oldalra terjed; némelyik német nyelvre is át van fordítva.

20. A Budapest székesfővárosi V. kerületi nyilv. községi polgári leányiskola és női kereskedelmi tanfolyam (V., Vadász-u. 31.) XXVII. értesítője az 1902—1903. tanév végével. Szerkesztette: dr. Gyulai Béla igazgató.

A tanév menete rendes volt. Megemlítésre méltó újítás az, hogy az erkölcsi nevelés és a testi egészség ápolására vonatkozó szabályokat az osztályokban kifüggesztették, hogy azok ily módon a tanároknak is szolgáljanak az iskolai nevelés vezetésében irányadóul, a növendékek pedig azokat elméletileg és gyakorlatilag elsajátítva kivigyék magukkal az életbe. — A növendékekkel tanulmányi és szórakoztató kirándulásokat tettek úgy helyben, mint Budapest környékén. — A «volt iskolatársak szövetkezete» az általa teendő ösztöndíjalap gyarapítására hangversenyt rendezett az intézetben. — A növendékek kebelében «Önképző-kör» működött. — Rendkívüli tárgyként a zongorázás és az egyházi ének szerepelt. — A tantestületben az a változás történt, hogy Weiszberger Antonia és Kempelen Gyuláné tanítónőket betegségük alatt Zigány Jolán k. a. helyettesítette; a tantestület nőtagjai voltak: Erény Jolán, Engelbachné-Mesztetits Lenke, Greszler Hermin, Kempelen Gyuláné, Rosenberg Auguszta, Tomasek Emma, Vargha Béláné, Weiszberger Antonia és Zigány Jolán. — A tanulók száma: (I. *a)* = 55, *b)* = 57, *c)* = 50; II. *a)* = 50, *b)* = 43, *c)* = 49; III *a)* = 52, *b)* = 60, *c)* = 52; II. *a)* = 46, *b)* = 41, *c)* = 47) = 602 volt; vallás szerint: róm. kath. 193, gör. kel. 2, ág. ev. 9, ev. ref. 18, unit. 1, izr 379; anyanyelv szerint: magyar 594, német 5, tót 1, egyéb 2. — A női keresk. tanf.-ba: (*A)* = 39, *B)* = 42, *C)* = 41) = 122 növendék járt, közülök: róm. kath. 31, ág. ev. 12, ev. ref. 2, izr. 77. — Az értesítő többi — szokott — közleményei mind megvannak.

21. Az eperjesi ág. hitv. evang. I. anyaegyház polgári leányiskolájának értesítője az 1902—1903. iskolai évről. Közli: Oescher Adél igazgató. I. évfolyam.

A tanév történetéből, mely a legnagyobb rendben — a vele egynemű iskolákéhoz hasonlóan — folyt le. — Tantestületi változás nem volt s így nőtagjai a következők: Doboss Olga, Mangesius Ilona, Oescher Adél és Várkoly Szeréna. — A növendékek létszáma: (I. = 34, II. = 42, III. = 33, IV. = 19) = 128 volt; vallás szerint:

róm. kath. 5, gör. kath. 3, ág. ev. 39, ev. ref. 3, izr. 78; anyanyelv szerint: magyar 99, német 26, tót 3. — Az intézettel kapcsolatos elemi iskolába fiú és leány összesen 128 járt. — Az egész intézet értesítője összes szokott közleményeivel együtt csupán 25 oldalra terjed.

22. A kecskeméti áll. segélyzett polgári leányiskola XXVIII. értesítője az 1902—1903. iskolai évről. Szerkesztette: Pásthy Károly igazgató.

«Az ifjúság idegessége és a családi nevelés» címmel az igazgató által írt magasztos tanulmány van a füzet legelején. — A tanév történetéből, mely a szokott módon folyt le, ki kell emelni a tantestület vezetésével tett két kirándulást: 1. a Tisza parti Szikrába közel 500-an, — növendék, tanár, szülő együttesen — vonultak ki különvonaton 1 napra; — 2. Junius utolsó napjaiban Budapestre rándultak fel a tanárok a tanítványokkal, eme utóbbiról keveset közöl az értesítő, mert még az elmenetel előtt elkészült. — Tantestületi változás nem lévén a nőtagok a következők voltak: Faragó Béláné, ifj. Katonáné Fülöp Juliska, Schmidt Jenny, Selymessyné Valkovszky Viktorine és S.-né Tóth Emilia. — A tanulók száma: (I. *a)* = 36, *b)* = 36; II. *a)* = 43, *b)* = 43; III. = 55, IV. = 53) = 266 volt; vallás szerint: róm. kath. 135, gör. kath. 4, gör. kel. 1, ág. ev. 13, ev. ref. 74, unit. 1, izr. 37; anyanyelv szerint: magyar 259, német 7. — Ez intézettel kapcsolatosan egy épületben van vele még négy osztályú — polgárira előkészítő — elemi iskola is 232 tanulóval. — A rendes közlemények e füzetben is kellő pontossággal megvannak.

23. A kismartoni m. kir. áll. polg. leányiskola és a vele egybekapcsolt női kézimunka tanfolyam értesítője az 1902—1903. iskolai évről. Szerkesztette: Krammer József igazgató.

«Az iskolai intőlevelek és a szülők» címmel az igazgató közli kartársaival tapasztalatait. — A tanév történetéből, mely rendes, sima menetű volt, meg kell említeni, hogy Krösz Gizella r. tanítónő betegsége miatt az egész évre szabadságoltatván, óráit Szakats Irén h. tanítónő vette át. — A tantestület nőtagjai voltak a következők: Király Emma, Koller Izabella, Krammerné Bottyondy Paula és Krösz Gizella. — A növendékek száma: (I. = 29, II. = 24, III. = 16, IV. = 11) = 80 volt; vallás szerint: róm. kath. 56, ág. ev. 3, izr. 21; anyanyelv szerint: magyar 18, német 62. A női kézimunka tanfolyamra 18 növendék iratkozott be. — Ezen iskolával egy épületben volt még polg. fiú iskola is 6 osztállyal s 169 növendékkel közös igazgatóság alatt. Mindkét intézet szokott tudnivalóit közli az értesítő.

24. A komáromi m. kir. áll. polgári leányiskola értesítője az 1902—1903. iskolai évről. XI. évfolyam. Szerkesztette: özv. Komjáthy Jenőné, Márkus Gizella igazgató.

«A természet mint nevelő» címmel tartalmas kis dolgozat van közölve az értesítő elején az igazgatótól. — Továbbá az intézetet ért kitüntetés, melyet Komárom városa juttatott neki tiz évi fennállása alkalmából. A tanév rendben, minden említésre méltó mozzanat nélkül folyt le; a tantestületben — már hat éve — nem volt változás; nőtagjai a következők voltak: özv. Komjáthyné Márkus Gizella, Burghart Adél, Hittrichné Fülöp Victoria, Pöltzl Irma, Schlosser

Hermin, K. Ledermayer Ilona és Komjáthy Celesztin. — A növendékek létszáma: (I. = 60, II. = 52, III. = 41, IV. = 41) = 194 volt: vallás szerint: róm. kath. 83, gör. kath. 3, ev. ref. 26, ág. ev. 8, izr. 74; anyanyelvre nézve: 10 németnek kivételével valamennyi magyar volt. — Az értesítők szokott közleményei e füzetben is meg vannak és gondosan kidolgozva.

25. A nagybányai áll. polg. leányiskola X. évi és a vele kapcsolatos női kézimunka tanfolyam IV. évi értesítője az 1902—1903. tanévről. Szerkesztette: Waigandt Anna igazgató.

«Magyar nők a családi körben és a társadalomban» címmel érdekes — s a történeten végig vezető — tanulmány van az értesítő legelején, melyet Neubauer Hermin r. tanítónő az intézet 1903. junius 8-án — hazánk ezer éves fönnállása emlékére rendezett — ünnepélyen olvasott föl. — A tanév rendes menetét nem ingatta meg semminemű akadály. A tantestületben apróbb mulasztásoktól, illetve helyettesítésektől eltekintve, nem volt változás s így nőtagjai a következők voltak: Waigandt Anna, Gályné Herepei Katalin, Királyné Décsey Mária, Kissné Fodor Etelka, Neubauer Hermin, Röszner Valéria, Schönherr Ilona és Bencsikné Rácz Ilona. — A tanulók létszáma: (I. = 37, II. = 23, III. = 20, IV. = 27) = 107 volt; vallás szerint: róm. kath. 53, gör. kath. 4, ág. ev. 1, ev. ref. 26, izr. 23; anyanyelv szerint: magyar 105, német 1, román 1. — A női kézimunka tanfolyamra 29 növendék iratkozott be. — Az értesítők szokott közleményei a fent nevezett intézet füzetéből sem hiányzanak.

26. A nagyenyedi m. kir. áll. polg. leányiskola s a vele egybekapcsolt női kézimunka-tanfolyam 1902—1903. tanévi értesítője (XV. évfolyam.) Kiadta az igazgatóság.

A rendes menetű tanév történetéből egyedül a tantestületi változást említem: Váró Jolán r. tanítónő férjhezmenetele miatt lemondott állásáról, helyét Simon Erzsébet és Lázár Amália h. tanítónők — a polg. isk. volt növendékei — töltötték be ideiglenesen; a tantestületi hosszabb mulasztásokat részben a kartársak, részben Sallák Lilla megbizott helyettes tanítónő teljesítették. — A tantestület nőtagjai voltak: Dömök Erzsébet (igazgató), Baranyainé Kasselik Emilia, Fűzi Katinka, Hollósné Hajdu Erzsébet, Járossy Bora, Szongott Jozefa, Lázár Amália, Simon Erzsébet és Váró Jolán. — A tanulók létszáma: (I. = 33, II. = 41, III. = 31, IV. = 43) = 148 volt; vallás szerint: róm. kath. 49, gör. kath. 12, gör. kel. 3, ev. ref. 68, ág. ev. 6, unit. 2, izr. 9; anyanyelv szerint; magyar 126, német 6, tót 1, cseh 1. — A női kézimunka tanfolyamra (I. = 12, II. = 9) = 21 növendék iratkozott be. — A csaknem 30 oldalra terjedő füzetben minden adat megtalálható az év történetéhez röviden, de pontosan.

27. A nagykikindai m. kir. áll. polgári leányiskola XIX. értesítője az 1902—903-ik tanévről. Szerkesztette: özv. Feketéné Petrovics Antónia, igazgató.

A lefolyt tanév rendes menetét csupán a tantestületi változások ingatták kissé meg; háromszor csináltak új meg új órarendet. Kenedi Erzsébet r. tanítónőnek Szombathelyre történt áthelyezése folytán Friedrich Lujza neveztetett ki rendes tanítónőnek. A több rendbeli mulasztások egy részét a tantestületi tagok, más részét Haby Ilona

óraadó tanítónő helyettesítette. — A tantestület nőtagjai az év végén a következők voltak: özv. Feketéné Petrovics Antónia, Friedrich Lujza, Jeszenszkyné Tirpák Irén, Petrovicsné Németh Anna, Sebesztha Róza, Szillerné Sztranyavszky Katalin és Haby Ilona. — A növendékek száma: (I. = 63, II = 44, III. = 26, IV. = 31) = 164 volt; vallás szerint: róm. kath. 77, gör. kel. 47, ág. ev. 5, ev. ref. 4, izr. 31; anyanyelv szerint: magyar 82, német 35, szerb 47. — Az értesítőben az összes közlemények harminckét fejezet alá vannak összegyüjtve.

28. A nagyszebeni m. kir. állami polgári leányiskola XII. értesítője az 1902—903. iskolai évről. A gondnokság megbizásából szerkesztette: Bod Péter igazgató.

A polgári leányiskolával egy — aránylag szűk — épületben s egy igazgató vezetése mellett volt több mint 750 tanuló a két nembeli elemi iskolával együtt; mely állapot a kor követelményeihez képest tarthatatlannak bizonyult. A magas kormány belátva a helyzetet, új toldaléképületet emeltet a jövő tanévre, kizárólag a polgári leányiskola számára. — A tanévben semminemű említésre méltó más esemény, még tantestületi változás sem, nem volt s így a tantestület nőtagjai a következők voltak: Bodné Persz Katalin, Heszné Hauszner Fáni és Kocsuba Róza. — A tanulók száma: (I = 42, II. = 43, III. = 25, IV. = 32) = 142 volt; vallás szerint: róm. kath. 31, gör. kath. 7, gör. kel. 17, ág. ev. 29, ev. ref. 28. unit. 3, izr. 27; anyanyelv szerint: magyar 72, német 44, román 23, egyéb 3. — Az egész intézetet tárgyaló értesítő minden közleményével együtt 45 oldalra terjed csupán.

29. A nagyváradi községi polgári leányiskola értesítője az 1902—903. tanévről. Közli: özv. Rechtné Bauer Zsófia, igazgató.

Szűcs Izsó r. tantestületi tag cikke «a rajzoktatás reformja a leányiskolában» címmel van az értesítő legelején az érdeklődőknek közzétéve.

A tanév a már említett iskolákéhoz hasonlóan folyt le. — A tantestületben nem volt változás s így nőtagjai a következők: özv. Rechtné Bauer Zsófia, Simonyiné Bernó Narcise, özv. dr. Személy Kálmánné, dr. Tóth Mihályné és Varga Ilona. — A tanulók száma: (I. = 53, II. = 59, III. = 44, IV. = 42) = 198 volt; vallás szerint: róm. kath. = 18, gör. kath. 2, gör. kel. 1, ág. ev. 5, ev. ref. 69, izr. 103; anyanyelv szerint valamennyi magyar. — A füzet többi — azaz összes — közleményei gondosan vannak összeállítva.

30. A nyiregyházi községi polgári leányiskola 1902—903-iki iskolai évről szóló értesítője. Közli: Kubik Katinka, h. igazgató.

Dr. Bartok Jenő cikke «Egy pár fontos szó az édes mamákhoz» cimmel érdekes tanulmány, melyben saját tapasztalatait teszi közzé. — A tanév sima, szokott menetén csak az igazgató Gáspár Gézáné betegsége, illetve szabadsága és helyettesítése Kubik Katinka r. tanítónő által okozott némi változásokat; az igazgató óráit s helyettese óráinak egy részét a tantestület többi tagjai egymás közt osztotta meg. — Szép eredményt mutatott fel az intézet kebelében működő önképző- és daloskör. — A tantestület nőtagjai voltak: Gáspár Gézáné, Jéger Emma, Kubik Katinka, Palics Gizella és Szabó Katinka. — A növendékek létszáma: (I. = 60, II. = 57, III. = 36,

IV. = 36) = 189 volt; vallás szerint: róm. kath. 47, gör kath. 4, ág. ev. 35, ev. ref. 39, izr. 64; anyanyelv szerint: magyar 178, német 10, francia 1, 17 magántanuló volt. — A polg. leányiskolával kapcsolatos felső-szabolcsi ev. ref. leányinternátusba 16 növendék volt; a jövő — 1903—904. — tanévben már 24-nek van hely. — Az értesítő többi, szokott közleményei közt «a szülők tájékozásáról» cím alatt bő felvilágosítást ad az igazgatóság az intézetbe való felvételről, mindennemű vizsgáról az egyes tantárgyak s tandíj alól való felmentésről s minő iskolákba léphetnek át a IV. osztályt végzett növendékek; ezen fejezet más intézetek értesítőiben is helyt kaphatna, hogy a szülők már előre tudhassák mindazt, mi esetről-esetre bekövetkezhetik s ne érje őket oly számos csalódás.

31. A miasszonyunkról nevezett pécsi nőzárda polgári iskolájának értesítője az 1902—903. iskolai évről. Közli: Wajdits Gyula kanonok, intézeti igazgató.

Az értesítő elején «a Mária kongregáció és a leánynevelés» cimmel Mayer György tanítónőképző-intézeti kongr. elnökétől érdekes cikk van közzétéve.

A tanév története a hasonló iskolákéval egyöntetű volt. A tantestület nőtagjai — a belső és külső polg. iskolánál a következők voltak: Gritzmann Matild, Gráf Mária Alexia, Biztos Olga, Lippay Mária Terézia, Vörös Mária Valeria, Máhl Mária Auguszta, Tabelly Mária Skolasztika, Riesz Mária Bernarda, Mayer Mária Ignatia, Weber Mária Aquinata. — A növendékek létszáma: *(A)* külső: I. = 69, II. = 61, III. = 45, IV. = 44; *B)* belső I. = 7, II. = 10, III. = 13, IV = 12) = 254 volt; vallás szerint: ág. ev. 2, ev. ref. 3, róm. kath. 249; anyanyelv szerint: magyar 130, német 14. — Eme intézettel egy épületben volt vele kapcsolatos tanítónőképző-intézet is, (lásd a tanítónő-képzőknél). — Az értesítő mindenekről gondosan ír.

32. A segesvári m. kir. állami polgári leányiskola V. értesítője az 1902—903. iskolai év végén. Szerkesztette: Gyöngyössy István, igazgató-tanár.

«Emlékezés Erzsébet királynéra» cimmel az igazgatónak az Erzsébet gyászünnepen tartott beszéde van közzétéve az értesítő első oldalain.

A rendes menetű tanév történetéből kiemelem, hogy az intézet új és kényelmes otthona elkészült s a jövő tanév már ott kezdi működését. — A vidéki szülők gyermekeire való tekintettel Gyöngyössyné Pötzl Adolfin saját lakásán egy házias jellegű internátust állított fel nyolc növendék számára, mely a jövő években is működni fog. — A tantestületben változás nem volt s így nőtagjai a következők voltak: Gyöngyössyné Pötzl Adolfin, Athanász Mária, Szakács Teréz és özv. Vándoryné Wolmann Erzsébet. — A tanulók száma: (I. = 22, II. = 27, III. = 22, IV. = 16) = 80 volt; vallás szerint: róm. kath. 25, gör. kel. 10, ág. ev. 12, ev. ref. 25, unit. 9, izr. 6; anyanyelv szerint: magyar 65, német 12, román 10. — A szerény kis intézet értesítője az összes szokott közleményeivel együtt csupán 25 oldalra terjed.

33. A siklósi nyilvános magán polgári leányiskola II. évi értesítője az 1902—903-ik tanévről. Közli: Rédei Károly, igazgató.

«A nők jövője» cimmel érdekes cikk van az értesítő elején,

melyben a cikk névtelen irója negyedszázados e téren szerzett tapasztalatait teszi nyilvánossá.

Az uj intézet, melynek tulajdonosa Nikolits Deszanka, a lefolyt tanévben már három osztályú volt. A tanév az állami vagy községi iskolák tanmenete szerint nagy rendben folyt le. — Tantestületében, a tulajdonosnőt kivéve, nőtag nincs. — A tanulók száma: (I. = 14, II. = 6, III. = 8) = 28 volt; vallás szerint: róm. kath. 10, ev. ref. 5, gör. kel. 1, izr. 12; anyanyelv szerint 1 szerbnek kivételével mind magyar volt. — Tandíj elengedésben öt növendék részesült. — Az értesítő a szokott közleményeket közli.

34. A szászvárosi áll. polgári leányiskola V. értesítője az 1902—903. tanévről. Szerkesztette: Simonné Horkay Malvin, igazgató.

A füzet elején az igazgatónak «Erzsébet napján» mondott beszéde teljes terjedelmében közölve van. — A rendes menetű tanévből meg kell említenem, hogy Filtsch Julia r. tanítónőt saját kérelmére a brassói polg. leányiskolához helyezték, s a megüresedett tanszéket Lengyel Klára — Magyar-Óvárról — töltötte be. — A tantestület nőtagjai voltak: Simonné Horkay Malvin, Schiller Irma, Lengyel Klára, Hajtman Etelka, Láhni Józsefné. — A növendékek létszáma: (I. = 29, II. = 20, III. = 13, IV. = 11) = 73 volt; vallás szerint: róm. kath. 15, gör. kath. 3, gör. kel. 16, ág. ev. 9, ev. ref. 20, izr. 9, unit. 1; anyanyelv szerint: magyar 41, német 14, román 18. Az intézettel kapcsolatos elemi iskolába 140, az ismétlőbe 15, — összesen 228 tanuló járt. — Az összintézetről szóló értesítő közleményei 30 oldalra terjednek.

35. A szegzárdi államilag segélyezett községi polgári leányiskola XII. értesítője az 1902—903. tanévről. Közli: Kovácsné Nagy Lujza, igazgató.

Tolna vármegyének eme egyetlen magasabb fokú és szépen virágzó leányiskolája a kor viszonyaihoz képest a legnyomorultabb épületben töltötte a lefolyt tanévet; különösség kedvéért felemlítem, hogy az intézet helyiségei állanak: négy kis tanteremből, egy szűk igazgatói irodából (ami egyszersmind tanácsterem és tanítónői szoba is), egy rövid s szűk folyosóból meg egy udvarból, melyet csak akkor használhat, ha a polg. fiúiskola növendékei órákon vannak; mert a testvériskolával közös. Az uj épületterv megvan, de csak az asztalfiókban. — Az említettek dacára példás módon a többi egynemű intézetekhez hasonlóan folyt le a tanév. — A tantestületben számos kisebb-nagyobb mulasztás történt, minek folytán a helyettesítéssel Batiné Stancsics Fanni tanítónő bizatott még. A tantestület nőtagjai voltak: Bajóné Benes Bozsena, Batiné Stancsics Fánni, Halászné Eisler Teréz, Kovácsné Nagy Lujza, Streitné Rézler Ilona, Szentkereszty Jolán és Forrai Mihályné. — A tanulók létszáma: (I. = 52, II. = 53, III. = 45, IV. = 38) = 188 volt; vallás szerint: róm. kath. 104, ág. ev. 17, ev. ref. 24. izr. 43; anyanyelv szerint: magyar 173, német 14, horvát 1. — A szerény kis füzetben a tanév életére vonatkozó adat feltalálható.

36. A szombathelyi városi áll. segélyezett polg. leányiskola XXVII. és a női kereskedelmi tanfolyam IX. értesítője az 1902—1903. tanévről. Szerkeszti: Pálffy Boldizsár, igazgató.

A lefolyt tanév a többi intézetekhez hasonló módon folyt le. A IV. osztály párhuzamosítása folytán Kenedi Erzsébet rajztanítónőnek neveztetett ki az intézethez; más változás nem történt a tantestület nőtagjai közt, kik a lefolyt tanévben a következők voltak: Borszéky Irma, Ekkert Irma, Hodossy Laura, Kenedi Erzsébet, Greisingerné Krecsányi Ilona, Griszhaberné Mocsáry Olga, Nemayer Mária, Deméné Rill Vilma és Szabó Ilona. — A tanulók száma: (I. *a)* = 58, *b)* = 59; II. *a)* = 35, *b)* = 34; III. *a)* = 31, *b)* = 32; IV. *a)* = 32, *b)* = 35) = 316 volt; vallás szerint: róm. kath. 204, ág. ev. 20, ev. ref. 10, izr. 82; anyanyelvi rovat nincs a füzetben. — A női kereskedelmi tanfolyamra 25 növendék iratkozott be; vallás szerint: róm. kath. 14, ág. ev. 1, izr. 20; mind magyar anyanyelvű. — A gondosan megszerkesztett értesítő összes közleményeivel együtt csaknem 100 oldalra terjed.

37. A tordai m. kir. áll. női kézimunka-tanfolyammal kiegészített polgári leányiskola 1902—903. évi értesítője. Közli: Varga Dénes, igazgató.

A lefolyt tanévben töltötte be az intézet fennállása óta 25-ik életévét, ebből az alkalomból kilenc évre visszamenőleg közli az igazgatóság részletesen, mind a kilenc év történetét; az alapítási évforduló ünnepét elhalasztották jövőre s akkor az uj épület felszentelésével fogják megtartani, de azért megemlékeztek róla — tartalmas beszédben az évzáró ünnepélyen. — A tanév a párhuzamosan működő polg. fiúiskoláéval a szokott módon folyt le. — Tantestületi változás nem volt s így a tantestület nőtagjai voltak: Fekete Ilka, Imecs Erzsi, Sigmond Gizella, Wendelin Adél és Abt Vilma. — A növendékek létszáma: (I. = 34, II. = 42, III. = 33, IV. = 33) = 142 volt; vallás szerint: róm. kath. 22, gör. kath. 3, gör. kel. 5, ág. ev. 2, ev. ref. 74, unit. 23, izr. 13; anyanyelv szerint: magyar 134, román 8. — A női kézimunka tanfolyamra (I = 7, II. = 5) = 12 növendék iratkozott be. — A 25 év alatt a polg. leányiskolába összesen 2253 tanuló járt (a polg. fiúiskolába pedig 3402). — A közel 100 oldalra terjedő értesítőben mindennemű fejezet, pontosan kidolgozva megtalálható.

38. Az ujpesti m. kir. áll. polg. leányiskola XX. értesítője az 1902—903. iskolai évről. Szerkesztette: Scherer Gyula, igazgató.

Illek Vincének — volt ujpesti esperes-plébánosnak, a gondnokság elnökének — a «Szt-Mihályról nevezett Buda melletti Boldogságos Szűz Mária szigeti» apáttá való kinevezése alkalmából közli az értesítő arcképét s eddigi életrajzát.

Az intézet életéből — mely a szokott menetű volt — kiemelem az iskola kibővítését, mert u. i. a lefolyt tanévben épült fel a toldaléképület, mely kilenc tanteremből s három szertári helyiségből áll s az 1903—904. tanévben lesz átadva rendeltetésének. Tanulmányi kirándulásokat rendeztek Budapestre s annak környékére. — Magántanfolyam volt a tánc és a majolika, meg selyemfestészet. — A tantestületben Tóth Mariska rajztanítónő — két évi működés utáni — önkéntes lemondása idézett elő változást, helyét özv. Mirkovszky Gézáné Greguss Gizella töltötte be. — Az intézet kebelében ifj. önképző-kör s dalkör működött. — A tantestület nőtagjai voltak: Arányi Blanka,

Elefántné Sikor Jolán, Endréné Tóth Matild, Gallauner Anna, Gegus Ilona, Juhász Ida, özv. Klemnicsekné Visontai Irma, Lustig Emma, özv. Mirkovszkyné Greguss Gizella, Schererné Ragályi Róza, báró Sommaruga Waldemarné Thán Irma, Szukováthy Ilona és dr. Wladárné Szalkay Izabella. — A növendékek létszáma: (I. *a)* = 57, *b)* = 64, *c)* = 35; II. *a)* = 58, *b)* = 58, *c)* = 22; III. *a)* = 49, *b)* = 46, *c)* = 21; IV. *a)* = 48, *b)* = 50, *c)* = 14) = 522 volt; vallás szerint: róm. kath. 281, ev. ref. 36, ág. ev. 33, izr. 172; anyanyelv szerint: magyar 485, német 37. — A női kézimunka tanfolyamra: (I. = 14, II. = 7) = 21 növendék iratkozott be. — E füzetben a szokásos közlemények mind megvannak.

39. Az ujvidéki m. kir. áll. női kézimunka-tanfolyammal kapcsolatos polgári leányiskola értesítője az 1902—903. tanévről (XXVII. évfolyam) Szerkesztette: N. Nemessányi Adél, igazgató. «Ünnepi beszéd» van a füzet elején Harrach Etelkától, melyet április 11-én mondott el az intézet ünnepén. — Majd az igazgatónak évvégi záróünnepén tartott beszámoló beszédéből tudjuk meg az év történetét, mely szokott módon folyt le s tanítványaihoz intézett szavait. Ezen beszédben a növendékeinek szivére köti — többek közt — a kötelességtudást; figyelmezteti őket — nemes célukra — a családalapításra s evvel egyuttal kifejti, hogy ezen cél hasznos elérésére a nők tömegeit főképen eme gyakorlati életre kell nevelni; ezt csak akkor érheti el az iskola, ha nagyobb telken internatussal s egyéb házvezetés körébe tartozó dolgokkal lesz felszerelve, egybekötve illetve ujjá építve, mi ma csak a jövő reménye! — A tantestületben a számos kisebb mulasztásokon kívül, hosszabb szabadságot élvezett: Weszelovszkyné K. Ilona s Hellerné M. Zsófia, az előbbinek óráinak helyettesítésével Elekes Sarolta bizatott meg, míg az utóbbinak tantárgyait a tantestület egymás közt osztotta szét. — A tantestület nőtagjai voltak: N. Nemessányi Adél, Fizély Irma, Harrach Etelka, Hellerné M. Zsófia, Krafft Antónia, Kürthy Mária, Weszelovszkyné M. Ilona, Mészárosné Weiss Berta, Petrikné Anna és Elekes Sarolta. — A növendékek száma: (I. = 44, II. = 46, III. = 37, IV. = 43) = 170 volt; vallás szerint: róm. kath. 30, gör. kel. 27, gör. kath. 4, ág. ev. 19, ev. ref. 11, izr. 79; anyanyelv szerint: magyar 77, német 48, szerb 27, más 8. — A női kézimunka tanfolyamra: (I. = 29, II. = 14) = 43 növendék járt — A 12 fejezetre osztott értesítőben az intézetre vonatkozó bárminő tudnivaló kimerítően fel van dolgozva.

40. A veszprémi angolkisasszonyok Sancta Maria intézetének (polgári leányiskola) értesítője az 1902—903. tanévről. Összeállította: Szántó László, tanítónőképző igazgató.

Az intézet áll elemi-, polgári- és tanítónőképzőből (lásd ott).

A polgári leányiskola külső és belső — párhuzamos — osztályokból áll. — A tanév a szokott mederben folyt le. A tantestület nőtagjai voltak: Büttner M. Matild, Cherny M. Irén, Fittler M. Róza, Ghimessy Mária, Greskovits M. Emilia, Kohlhofer M. Terézia, Máday M. Jozefa, Mayerhöffer M. Aranka, Motz M. Gertrud, Neogrady M. Izabella, Nyúl Mária, Bauer M. Anna, Schandt M. Rozina, Takács Olga, Tolnay Paula és Wienberg M. Olga. — A növendékek száma a

külső és belső osztályokban együttvéve: (I. = 38, II. = 37, III. = 34, IV. = 54) = 163 volt; a többi statisztikai adat nincs feltüntetve. — Az egész nevelőintézetbe járt: 77 elemi, 163 polgári, 44 tanítónőképzői; összesen 284 növendék. A szokott közlemények ezen értesítőben is meg vannak.

IV. *Felső leányiskolai értesítők.*

1. A bánffyhunyadi m. kir. áll. felső leányiskola értesítője az 1902—903. tanévről. XXIX. évfolyam. Szerkesztette: Koleszár Lajos, igazgató.

A tanév történetéből kiemelem, hogy a jövő 1903—904. tanévre elkészül az intézet uj épülete, melyben az intézettel kapcsolatos polgári fiú és elemi iskolák is kényelmes otthont nyertek. — A tantestületben változás nem lévén, nőtagjai a következők voltak: Felmeriné Szabó Gizella, Klaszterné Égeny Jolán és Nagyné Sárossy Verona. — A tanulók létszáma: (I. = 19, II. = 11) = 30 volt; vallás szerint: róm. kath. 6, ev. ref. 14, gör. kath. 1, gör. kel. 1, izr. 8; anyanyelv szerint: magyar 28, román, 1, horvát 1. — Az intézet többi iskoláiba a felsőbb leányiskolával együtt 927 növendék járt. A szokott közlemények az értesítőben megvannak.

2. Értesítő a nagy-kőrösi felsőbb leánynépiskola 1902—903. tanévi állapotáról. Összeállította: Ambrus, igazgató. XXIII. évfolyam.

A tanév rendesen folyt le. Tantestületi változás nem lévén, nőtagjai a következők voltak: Varga Ilona és Szurmóné Gonda Mária. — A növendékek száma: (I. = 37, II. = 25) = 62 volt; vallás szerint: róm. kath. 2, ev. ref. 45, izr. 15; anyanyelv szerint mind magyar. A szokott közlemények az értesítőből nem hiányzanak.

3. A szilágysomlyói m. kir. áll. felső leányiskola V. értesítője az 1902—903. isk. évről. Szerkesztette: Városy Malvin, igazgató.

A tanév történetéből említésre méltó nincs; rendben folyt le az. Tantestületi változás — az értesítő szerint — nem lévén, nőtagjai a következők: Városy Malvin, Csőke Teréz és Jenőffy Piroska. — A tanulók száma: (I. = 21, II. = 18) = 39 volt; vallás szerint: róm. kath. 13, gör. kath. 1, ev. ref. 18, izr. 7; anyanyelv szerint: magyar 38, román 1. — Az értesítő közli az összes szokásos közleményeket.

Pótlólag ismertetjük még a következő tanítónőképzők utólag beérkezett értesítőjét.

1. A szabadkai m. kir. áll. tanítónőképző-intézet értesítője az 1902—903. tanévről. Kiadja: Balajthy Ilona, igazgató.

A tanév menete rendes volt. Fel kell említeni az intézetet ért kiváló kitüntetést, a mi abban nyilvánult hogy a tanítónők számára rendezett továbbképző tanfolyam helyéül a vall. és közokt. miniszter a fentnevezett intézetet szemelte ki; s annak vezetésével az intézet igazgatója, Balajthy Ilona bizatott meg. — A tanfolyamban résztvevő 50 tanítónő az intézetben lakott s ott nyert teljes ellátást is. A tantestület február havi értekezletén elhatározta, hogy a Székelyföldre fog tanulmányi kirándulást szervezni, jól tudva azt, hogy ez által a

magyarság érdekeit is szolgálja, mert hiszen ma már tudva van, hogy az idegen elemektől körülvett székelységet nemzeti kötelességünk megvédelmezni s velök az összeköttetést fentartani az őket elnyeléssel fenyegető nemzetiségek közepette. — A terv junius végével keresztül is vitetett, 40 növendék s három tanerő részvétele mellett. — A tantestületben volt némi változás: Springholz Mária a tanévre továbbképzés céljából szabadságot nyert, óráit Csink Ilona helyettesítette; Mihalik Lajos helyébe, annak óráinak betöltésére, Berényi Irén bizatott meg. — A tantestület nőtagjai voltak: Balajthy Ilona, özv. Fábián Károlyné, Udvarhelyi Ilona, Kiss Ilona, Láng Mariska, Wolszky Emilia, Csink Ilona, Berényi Irén és Szántó Edéné. — A tanulók száma: (I. = 51, II. = 46, III. = 51, IV. = 43) = 191 volt; vallás szerint: róm. kath. 126, gör. kath. 2, gör. kel. 13, ág. ev. 9, ev. ref. 17, izr. 24; anyanyelv szerint: magyar 166, német 8, szerb 11, román 1, bunyevác 4, cseh 1. — A gyakorlóiskola tanulóinak száma 60 volt. — A füzet beszámol a többi közlemények közt az intézet életére vonatkozó összes tudnivalókról.

2. A miasszonyunkról nevezett pécsi nőzárda tanítónőképző-intézetének értesítője az 1902—903. tanévről. Közli: Wajdits Gyula kanonok, intézeti igazgató.

A tanév, mint a tanítónőképzővel kapcsolatos polgári leányiskolánál már ismertettem, a többi hasonló iskolák mintája szerint folyt le. Itt csak a tantestület nőtagjait sorolom fel, kik a következők voltak: Frank Mária Paula, Szabó Mária Xaveria, Raab Mária Salesia, Weisz Mária Antonia, Máhl Mária Auguszta, Veber Mária Aquinata, Biztos Olga, Mayer Mária Ignatia és Szekrényessy Szidonia. A növendékek létszáma: (I. = 37, II. = 25, III. = 29, IV. = 28) = 119 volt; vallás szerint: róm. kat. 113, ág. ev. 2, ev. ref. 1, izr. 3; anyanyelv szerint: magyar 116, horvát 2, német 1. — A nevelőintézettel kapcsolatosan róm. kath. növendékek számára internatus is van. — Az egész nevelőintézetbe járt 358 elemi, 261 polgári és 119 tanítónőképző-intézeti, összesen 738 növendék.

3. A veszprémi angolkisasszonyok Sancta Maria intézetének (tanítónőképző) értesítője az 1902—903. tanévről. Összeállította: Szántó László, tanítónőképző-igazgató.

A tanítónőképző-intézettel kapcsolatosan egy épületben volt még: négy osztályú elemi iskola s négy osztályú polg. leányiskola (l. ott) párhuzamos osztályokkal, külön belső s külön külső növendékek számára. — A négy osztályú elemi tanítónőképző évenkint egy felmenő osztállyal bír, a mult tanévben az I. osztályt végezték a növendékek. — A tanév rendben folyt le az egynemű intézetekhez hasonlóan. Az értesítő az intézetben létező Mária Congregatio működésének ismertetésére számos oldalt engedett át. A tantestület nőtagjai a következők voltak: Cherny Mária Irén, Fittler M. Róza, Ghimessy Mária és Wienberg M. Olga. — A növendékek száma — az I. osztályban — 44 volt; valamennyi vallására nézve róm. kath. s anyanyelvére nézve magyar, mert e két rovat nem található — a dolog természetességénél fogva — az értesítőben. — A számos közlemény, mely a hasonló füzetekben előfordul, az említett intézet értesítőjéből sem hiányzanak.

NÖNEVELÉSI SZEMLE.

Dr. Wlassics Gyula búcsúja a közoktatásügy munkásaitól. Volt közoktatásügyi miniszterünk a tanító és tanárvilág megbecsülésének szép példáját adta, midőn állásától megválva minden iskolanem vezetőségéhez külön-külön levelet intézett, melyben volt munkatársaitól szives, barátságos hangon elbúcsúzik. A számos búcsúlevélből, melyet munkatársaink folyóiratunknak is megküldeni sziveskedtek, közöljük az «Erzsébet nőiskola» igazgatóságához 4230. eln. szám alatt intézett levelet, mely egész terjedelmében a következőképen hangzik:

«Ő cs. és Apostoli kir. Felsége» ez évi november hó 3-án kelt legfelsőbb elhatározásával állásomról való lemondásomat legkegyelmesebben elfogadni méltóztatott. Midőn erről az Igazgatóságot tudomás végett értesítem, megragadom az alkalmat, hogy szívem mélyéből mondjak köszönetet azért az odaadó és lelkes támogatásért, amelyben engem mindenkor szíves volt részesíteni. E lelkes támogatásból merítettem erőt és kitartást a nemzeti müvelődés érdekében kifejtett munkásságomban. Ha nyolc és három negyedévi közoktatási kormányzásomnak van olyas eredménye, amelyért küzdeni szép feladat volt; búcsúzásom percében szíves-örömest megvallom, hogy mindezt első sorban a magyar nemzet áldozatkészségének, de rögtön hozzá kell tennem: az Igazgatóságnak és a vezetése alatt álló tudományos szellemű, a nemzet nemes eszményeivel összeforrasztani törekvő magyar kulturharcosok: a magyar tanár- illetve tanítóvilág becses támogatásának köszönhetem. Hozzájuk fordultam mindannyiszor, valahányszor nagyfontosságú szervezeti kérdések megoldásán fáradoztam és ők szerető gonddal vettek részt mind az előkészítés, mind pedig a végrehajtás nagy munkájában. Magamnak elég jutalom az a tudat, hogy lelkem egész melegségével és tehetségem egész erejével közremunkáltam a magyar kultura elővitelén. Szeretett munkatársaimat újból köszöntve, arra kérem az Igazgatóságot, tartson meg továbbra is szives emlékezetében. Budapest, 1903. november hó 3-án.

Wlassics.

Az «Erzsébet Nőiskola» tanártestülete a következő felirattal búcsúzott a szeretett minisztertől: «Kegyelmes Urunk! A nagy és kiváló szellemek nem csak alkotásaikban örökítik meg nevük emlékét, hanem a szivekben is. S a nagy szellemek kiváltságai közé tartozik: hogy akkor is ott lebegnek lélekben alkotásaik és munkatársaik között, amikor idő és tér szerint már eltávoztak a kedves

munkakörtől. Ezért, midőn nagyméltóságod megválik alkotásainak és dicsőségének körétől: a magyar nemzeti kultura és oktatás vezetőségétől, mély fájdalom fogja el szivünket: hiszen mesterünket veszítjük benne, ami annyit jelent, mint munkaerőben csökkenni és jövő munkásságunk sikerében kételkedni! De ime fájdalmunk közepette megnyilatkozik Nagyméltóságod elismerő szózata, melyet hozzánk nagy eszméinek szerény, de hűséges és lelkes munkásaihoz intézni méltóztatott. Ez az elismerés nemcsak a vigasz jótékony erejével bír, hanem mindnyájunkat lelkesít és fölemel. Nagyméltóságod megmutatta az utat, melyen tovább haladnunk kell s kezünkbe adta az eszközöket, melyek segítségével eszméit a magyar nemzeti kultura szolgálatában diadalra kell juttatnunk. Az állami «Erzsébet Nőiskolá»-ra, mely szervezetének tökéletesítésével és magasabb értelmi céljainak kijelölésével Nagyméltóságod kiváló alkotásai közé tartozik, háramlik a magasztos feladat: a magyar nemzeti nőnevelés ügyét Nagyméltóságod szellemében tovább fejleszteni és a tökély elérhető legmagasabb fokára emelni. És ezen feladatának az «Erzsébet Nőiskola» mindenkor hiven fog megfelelni; erőt és lelkesedést fogunk meríteni Nagyméltóságod fenkölt szelleméből, melynek büszkén lépünk örökébe minden időkre! És ezen magasztos feladat teljesítésében fogjuk vigaszunkat keresni nagy veszteségünkben! — S midőn e pillanatban forró és hálás érzéssel mondunk köszönetet Nagyméltóságodnak intézetünk iránt táplált kegyes és jóindulatú érdeklődéseért: kérve kérjük a mindenhatót, árassza el Nagyméltóságodat és mélyen tisztelt családját minden áldásával! Intézetünknek pedig őrizze meg a jövőben is kegyes jóindulatát. Nem zárhatjuk be búcsúzó sorainkat anélkül, hogy a fájó érzésünkbe belevegyült örömérzésünknek is szavakat ne kölcsönözzünk azon legfelsőbb kitüntetés alkalmából, melyben Nagyméltóságodat Ő Felsége a koronás király részesíteni méltóztatott. — Fogadja Nagyméltóságod hódolatteljes mély tiszteletünk őszinte kifejezését. Budapesten, 1903 november hó 6-án. Az állami «Erzsébet Nőiskola» tanártestülete. *Lázárné Kasztner Janka*, igazgató.

*

Zrinyi Ilona sírirata. A «*Lorántffy Zsuzsánna* egyesület» novemberi szeretet vendégségének keretében Dessewffy Arisztid, a képviselőház titkára, érdekes és közvetlen szabad előadásban számolt be a f. év október elején az ő vezetése alatt Konstantinápolyba, II. Rákóczi Ferenc sírjához tett zarándoklatról. A galatai Szent-Benedek (Saint-Benoît) templomban október 13-án Rákóczi Ferenc lelki üdveért 85 magyar zarándok (köztük számos lelkes *magyar nő*) jelenlétében tartott gyászistentisztelet leírásával kapcsolatban az előadó fölolvasta II. Rákóczi Ferenc és vele együtt nyugvó dicső anyja, Zrinyi Ilona, latin nyelvü síriratának szabad magyar fordítását.

A munkácsi hősnő 200 évvel ezelőtt hajtotta le fejét az örök nyugalomra. Ez az évforduló késztet minket az ő sírirata megható, költői szárnyalásu szövegének közlésére; t. olvasóink lelke elé idézzük ezzel nemzeti történelmünk eme kimagasló nőalakját s lerójjuk vele szemben a kegyeletes emlékezés adóját!

A sírirat szövege Dessewffy Arisztid fordításában így hangzik:

«Itt piheni hősies küzdelmeit nemének és minden időknek dicsősége: *Zrinyi Ilona* nagyasszony, a Zrinyi és Frangepán nemzetségek sarja, Thököly fejedelem hitvese, előbb Rákóczié; méltó életpárja mindkét urának s nagyhírű asszonya Horvátország', Erdély', Székelység' és Magyarországnak, valamint hős tettei révén az egész világnak. Rendületlenül viselte balsorsa súlyos csapásait s *nagyobb* maradt viszontagságos megpróbáltatásainál. Hadi erényeit kegyes kereszténvi élettel tetőzte. A halállal vívott tusa után nagy lelke a nicomédiai tengeröböl mentén birt virágos mezején, Bithiniában, szállt az Úrhoz, az üdvnek 1703-ik évében február 18-án 60 éves korában.»

Nyugodjál békében magasztos lelkű nagyasszony! — Minket pedig magyar nőket, magyar tanítónőket buzdítson példád kitartásra a női erények gyakorlásában, kötelességeink csüggedetlen teljesítésében.

Tocsek Helén.

*

A Vörös Pálné szoborbizottság élén özv. *Lovassy Ferencnével* nagy tevékenységet fejt ki, s az általa megindított mozgalom a vidéken is mind nagyobb-nagyobb visszhangot kelt. Fényes bizonysága annak az a «tea-estély», melyet Kalotaszegen *Gyarmathy Zsigáné* rendezett. A «tea-estély» hangversennyel volt összekötve s a nemes célra több mint 800 koronát jövedelmezett. — A fővárosban Lovassy Ferencné vezetésével egy lelkes leánysereg sikerült «közvacsorát» rendezett ugyancsak a szoboralap javára. A közvacsorát «Herceg Ferenc felolvasása előzte meg, s ez a körülmény gondolhatólag nagy közönséget vonzott a redout éttermeibe. A szoborbizottság buzgósága folytán a szobor költségeinél remélhetőleg nagyobb összeg fog begyülni és így lehetővé lesz, mint sokan óhajtják, Vörösné emlékére nőnevelési alapítványt is létesíteni.

*

Művészet és közművelődés címmel uj női egyesület alakult a fővárosban. Az alakuló ülésen, melyet Huszár Ilona báróné műtermében dec. 11-én tartottak, mintegy száz nő volt jelen s mondotta ki az egyesület megalakítását. A gondosan előkészített alapszabálytervezetet megvitatás után elfogadták s jóváhagyás végett felterjesztették a belügyminiszterhez. Az ülésen ideiglenes elnököknek Pejacsevich Jolán grófnőt és Huszár Ilona bárónőt választották. A tisztikart és választmányt az alapszabályok jóváhagyása után választották meg. A művészet és közművelődés előkészítő ülésén résztvettek: Hampelné Pulszky Polixéna, Pejacsevich Jolán grófnő, Huszár Ilona bárónő, Vidéky Apollónia, Lánczy Gyuláné, Medveczkyné Zichy Mária grófnő, Relkovics Mita, Láng Margit, Zigán Jolán, Mirkovszky Gézáné, Beck Ilona, Machik Ilona, Zigány Zoltánné, s többen. A tagsági díj évi 5 korona. Tag lehet bármely úrinő, ki az ügy iránt érdeklődik. Az egyletre vonatkozó minden kérdésben felvilágosítással szolgál az elnök, Huszár Ilona bárónő, Buudapest, Fasor 26.

Célja ennek az egyesületnek: hogy művészeti középpontjává legyen a nők társadalmi érintkezésének, összejövetelek, hangversenyek

rendezésével egy kis élénkséget adjon a fővárosi társadalmi életnek, mely eddig nem más még, mint egyes kasztok és körök teljesen céltalan mulatságainak sora. Elérkezett az ideje, hogy végre már elválasszuk a «társadalmi élet» nemes és kedves fogalmát a zsúrok, bálok és estélyek hétköznapi és unalmas fogalmától. Manapság nagyon sokan vannak, akik nem tudtak belétörődni a társadalmi élet megszokott felfogásába, és inkább egészen lemondtak róla, semhogy ily módon benne részt vettek volna. Mindezek — és ismétlem, nagyon sokan vannak — lelkesedve csatlakoznak majd a «Művészet és művelődés» mozgalmához, miből régi vágyaik megvalósítását remélik. Csupán a vezető és rendező hölgyek buzgalmától és életrevalóságától — hogy úgy mondjuk: *aktualitás-érzékétől* függ, — vajjon az uj egylet elsőrendü tényezőjévé válik-e a főváros társadalmának, vagy sem. — Huszár Ilona bárónő már sokszor bebizonyította, hogy úgy a képzőművészetben, mint a társas érintkezés és érintkeztetés nehéz művészetében teljesen jártas. Évek hosszú során át láttuk őt, amint vasakarattal és csodálatos kitartással törekedett kedvenc célja felé, mindig uj meg uj, megfelelőbb és jobb alakba foglalva törekvéseit. Ő alapította nálunk az első iparművészeti műtermet, ő rendezte a festőnők képkiállításait, nála voltak az első «művészeti zsúrok». Most ime megvalósíthatja a régi tervet, annak megfelelő módon. Reméljük és kivánjuk a terv minél fényesebb sikerültét. *N. E.*

*

A magyar nők közművelődési egyesülete címmel a föntebbitől különböző másik nőegylet is van alakulóban. Célja: hogy támogassa a kenyérkereső pályán lévő nőket; ellássa őket erkölcsi és anyagi segítséggel. Ezzel a tervvel már most két esztendeje megindult a «Budapesti leányegyesület», melynek áldásos működését immáron száznál több pártfogoltja dicséri. A «Leányegyesület» eseteinek száma oly nagy, és oly sokan vannak, akiktől a segélyt fájdalommal meg kell tagadnia — hogy az uj, hasonlócélu egylet megalakulását valóban nagy társadalmi szükség orvoslásaként üdvözöljük. Lesznek, akik sokallani fogják a «nőegyletek» tömeges szaporodását. Ám aki némileg betekintett a kenyérkereső nők ügyeibe, az tudja, hogy elkelne nálunk még — nem egy-két, — de akárhány ily jótékony intézmény. Vagy az ily intézmények tömörülése egy erős egyesületbe. A «magyar nők közművelődési egyesületének» alapítói közé tartoznak: Hertzka Elza, Sárossi Bella, Táboriné Tutsek Anna, Lengyel Laura, Fáy Szeréna, Farkas Gyuláné, Rákosi Jenőné, Tucsekné Bexheft Nelli, Drescher Irma stb. Tagjául felvesz az egyesülei, csekély tagsági díj fejében, minden irodalommal vagy művészettel foglalkozó úrinőt. Az egyesület titkára Zempléni P. Gyuláné, Népszinház-utca 18. Budapest. A választásokat itt is az alapszabályok jóváhagyása után ejtik meg. *N. E.*

*

A «M. D. E.» budapesti tanítónői szakosztálya nov. 14-én tartott havi ülésén az elnök Sebestyénné Stetina Ilona mindenekelőtt arról tett jelentést, hogy az uj alapszabályok értelmében a szakosztály elnökségét a választmány küldötte ki a szakosztály ügyeinek

vezetésére; jegyzőit azonban a szakosztály maga választja. Ehhez képest indítványozza, hogy Farkas Edithet, Lusztig Emmát és Szupper Mártát kérjék fel jegyzőkül. A szakosztály az indítványt egyhangulag magáévá tette, s az elnök indítványára elhatározta, hogy Wlassics Gyula volt közoktatási miniszterhez búcsúlevelet intéz, Berzeviczy Albertet, az uj közoktatási minisztert pedig feliratban üdvözli. Herich Károlyné, Katonáné Thuránszky Irén és Tóth József alelnökökhöz a családjukban előfordult gyászeset alkalmából részvétét iktatta a szakosztály jegyzőkönyvbe. Ezek elintézése után gyönyörködve hallgatták a jelenvoltak dr. Bán Aladár érdekes előadását Finnországról s lelkesen tapsolták meg az előadót.

A szakosztálynak utolsó pontja volt a **főv. tanítónők és óvónők betegsegítő alapítványa** tervezetének bemutatása. A gyülésen megjelent főv. tanítónők és óvónők elfogadták *Komáry Erzsébet* előadó indítványát és nyomban megalakították az alapítvány gyűjtő- és kezelő bizottságát. A szakosztály január havi ülésén ismét tanácskozni fognak az alapítvány ügyében, kivánatos tehát, hogy minél több főv. tanítónő és óvónő hozzászólása esetleg kibővítse vagy módosítsa az ez alkalommal elfogadott és alant közlött megállapodás pontjait. A bizottság elhatározta egyben a gyűjtés megindítását január hótól kezdve. A bizottság tagjai ez idő szerint: Ócska Ignáczné, Gorzaleczky Ilona, Göőz Józsefné, Komáry Erzsébet, Farkas Edith, Aranyi Lipótné, Erendits Mária, Lukits Mária, Gergely Andrásné, Táborszky Andrea, Weiszberger Antónia, Nemecskay Irma, Csukási Ilona, Herczog Sarolta, Bán Aladárné, Geim Rozina, Aczél Antónia, Grünstein Teréz, Steidl Irma, Schönreiter Irén, Schönreiter Anna, Stauffer Adolfné, Farkas Ilona, Münich Károlyné, Sauersitz Margit.

A tervezet pontjai ezek: 1. Az alapítvány főv. szolgálatban lévő vagy főv. szolgálatban volt tanítónők és óvónők javára van. 2. Az alapítvány célja évi kamataival megsegíteni az anyagi nyomorúságban lévő beteg főv. tanítónőket és óvónőket. 3. Az alapítvány neve: főv. tanítónők és óvónők «Erzsébet királyné» betegsegítő alapítványa. 4. Minden hozzájáruló befizet összesen legalább 20 koronát mint járulékot vagy egyszerre, vagy évi 2 K részletben. 5. Elfogadunk adományokat és gyűjtéseket is, esetleg rendezünk az alapítvány növelésére jótékonycélu előadásokat. 6. A járulékot postautalványon küldjük a «Mária Dorottya» egyesület pénztárosához (ez idő szerint Lázár Gyuláné az «Erzsébet Nőiskola» igazgatója). 7. Az alapítvány összege és kamatai fölött rendelkeznek a járulékosok, de a pénz megőrzésére felkérjük az egyesület pénztárosát. 8. Elfogadjuk minden főv. tanítónő és óvónő járulékát (majdnem 800-an vagyunk!), de a bizottság első sorban a megválasztottakat és évi megbizottakat szólítja fel. A nyugdíjban lévőktől is elfogadunk járulékot. 9. Az összes befizetések nyugtatva leaznek a «Nemzeti Nőnevelés» c. folyóiratban, az egyesület évi közgyűlési jelentésében és az egyesület pénztárosánál könyvben és pedig e rovatokban: név, társ. állás, lakáscím, a befizetett összeg nagysága és kelte. 10. A járulék teljes befizetése után járulékos az egyesület pénztárosától külön nyugtatványt is kap. 11. Az alapítvány összege legalább 10.000 K legyen, de már 2000 korona kamatai is folyósíthatók, ha szükséges volna.

12. A gyűjtő- és kezelő-bizottság legaláeb 20 tagból áll, akik mint a járulékosok megbizottai rendelkeznek az alapítvány összegével és kamataival. E bizottságban képviselve lesz a főváros fentartotta minden rangú-rendű nevelőnő-intézet, ez idő szerint: az iparrajziskola, nőipariskola, felső leányiskola, polg. iskola, elemi iskola, óvoda, kereskedelmi iskola, háztartási iskola. 13. A bizottság idővel önmagát egészíti ki és az egyesület tanítónői szakosztályának ülésével kapcsolatban tartja időről-időre értekezletét. 14. Mihelyt együtt lesz a 10.000 (esetleg 2000) K, a bizottság megszerkeszti az alapító oklevelet, kiirja a pályázatot, megvizsgálja a bizottsághoz érkezett bélyegtelen folyamodványokat, odaitéli az érdemeseknek a kamatokat és az egyesület pénztárosa által folyósíttatja a kamatokat. 15. A kamatokat élvező egyének kora, vallása, főv. szolgálatának minősége és tartama nem lehet kérdés tárgya, valamint az sem, hogy egyébként is tagja-e az egyesületnek, vagy sem. Csak az részesülhet segítségben, aki teljesen befizette járulékát és aki feltétlenül rászorul betegsége és anyagi nyomorúsága miatt. 16. Az alapítvány összegének kamatait több egyén közt is lehet megosztani, de egy egyén legalább 2000 K kamatait kapja. 17. Ugyanazon egyén több izben is részesülhet segítségben.

*

A «M. D. E.» rendező bizottsága a «Fővárosi tanítónők és óvónők betegsegélyző Erzsébet alapja» javára Heder Sándorné alelnöknő buzgó tevékenységével sikerült hangversenyt rendezett. A hangversenyt az állami felsőbb leányiskola dísztermében a nevezett iskola növendékeinek közreműködésével tartották meg. A műsor, melyet a termet szinig megtöltő közönség nagy tetszéssel fogadott a következő számokból állott:

1. Huber Károly: «Nemzeti zászló», Hackel Lajos tanár vezetésével éneklik a felső leányiskola növendékei; — 2. Endrődi Sándor: Tárogatóhangok. «Haj, Rákóczi, haj, Bercsényi». Szavalja Tordai Grail Erzsébet; — 3. Zseni József: «Haj, Rákóczi, haj, Bercsényi». «Bujdokolva járok»; — Kún László: «Rákóczi Rodostón». Tárogatón játssza Goll Jenő, zogorán kiséri Hüke Kálmán; — 4. Volkmann Róbert: Vonós-négyes op. 35 E-moll. Játsszák Békei Józsa, Polder Móric, Komáry Erzsébet, Lenk Adolf; — 5. Siposs Antal: «Komáromi emlék». Zongorán játssza Hüke Kálmán; — 6. Magyar Népdalok: Éneklik a felső leányiskola növendékei; — 7. Goldmark Károly: «Andante op. 11 Cis-moll»; — Hubay Jenő: «Csárda-jelenetek». Hegedűn játssza Békei Józsa, zongorán kiséri Sebestyén Ili; — 8. Harsányi Kálmán; «Rodostói árnyak». Szavalja Tordai Grail Erzsébet; — 9. Goll Jenő: Tárogató-hármas. «Rákóczi ébresztője». «Lavotta szerelme». Játsszák Goll Jenő, ifj. Stowasser János, ifj. Szebenyi Antal; — 10. Farkas Imre: «Czinka Panna». Szavalja Tordai Grail Erzsébet; — 11. Rákóczi-induló: Zongoráa játssza Sebestyén Ili.

A sikerült hangverseny a jótékony célra mintegy 300 koronát jövedelmezett s a rendező bizottság a szivességből közreműködőknek s a teremátengedésért Révy Ferenc igazgató úrnak ez úton is köszönetét fejezi ki.

IRODALOM.

Chun Károly, MÉLY TENGEREK VILÁGA. Átdolgozta dr. Szilády Zoltán Lampel R. (Wodianer F. és fiai) cs. és kir. udv. könyvkereskedése. Budapest. Ára?

Az előttünk fekvő, 280 lapra terjedő s 73 képpel s 15 melléklettel diszített, szép kiállítású kötet a Lóczy Lajos által szerkesztett «*Magyar földrajzi társaság könyvtárában*» jelent meg mint annak harmadik kötete. Ez a körülmény már előre bizalmat kelt a mű tudományos értéke iránt. S az olvasó nem fog bizalmában csalódni, ha az érdekesen, úti napló formájában írt könyvet végig olvassa. Németország 1897-ben megindított nagy «fenék-kutató expedíciójának» leirását s annak tudományos eredményeit foglalja e mű magában. A könyv irója, Chun Károly, maga volt az expedició indítványozója és vezetője. «300,000 márka költséggel s a legkülönbözőbb hivatalos forumok osztatlan támogatásával, egyletek és magánosok bőkezű hozzájárulásával» indult meg ez az expedició, mely hivatva volt arra, hogy az angolok, amerikaiak és franciák által már évtizedek óta szorgalommal végzett fenék-kutatások tudományos eredményeit kiegészítse, az azok által felvetett kérdéseket megoldja, vagy legalább a kérdések megoldását elősegítse. Chun Károlynak az expedicióról írt művét csak kivonatos átdolgozásban veszi a könyvben az olvasó, ami csak javára válik a könyvnek, tekintettel arra, hogy a tartalom a tudományos eredmények szempontjából azonos az eredetivel, formáját azonban az átdolgozó «a magyar közönség izléséhez, tájékozottságához és gondolkozásához a lehetőségig alkalmazni igyekezett». Nem csupán a tengerfenék csodálatos állat- és növényvilágát ismeri meg az olvasó e könyvből: képzetkörét temérdek földrajzi, geologiai és etnografiai ismerettel gazdagíthatja. Épen ezért a serdültebb ifjúság s a felnőtt egyaránt érdeklődéssel forgathatja e művet, melyet iskolák könyvtárainak is melegen ajánlhatunk. —*a.* —*a.*

*

Hollós Károly, HIMZÉSRE VALÓ BETŰ- ÉS SZEGÉLYMINTÁK.

Régesrég nélkülözött hiányt pótol és a szövetdiszítésnek egyik legrégibb és legkedveltebb eljárási módját ismerteti egy most megjelent mintafüzetke, amelynek 10 sikerült mintalap-mellékletét a legilletékesebb biráló: a *Magyar Iparművészeti Társulat* megbizása folytán Hollós Károly, az Erzsébet-nőiskola tanára rajzolta. Ilyen keresztszemes himzésmintákkal eleddig a külföld árasztott el bennünket s különö-

sen a német «Merkbüchlein»-ek évszázadok óta ontják a magyar szemnek és izlésnek teljesen idegen és nehézkes betümintákat, melyeket csak hosszas betüzgetés után lehet felismerni. Hollós Károly kitünően sikerült mintalapjai minden családban és iskolában helyet követelhetnek és pedig joggal, mert az ezeken látható betüalakok és himzésminták magyarosak, tetszetősek; ami pedig a modern betüalakokat illeti, azok mentek minden szeszélyes cikornyától. Bemutatja ez a füzetke a betüpárokat is (monogrammok), melyek izlésesek és könnyen, minden előstudium nélkül kihimezketők. Bemutat az összes irott, nyomtatott, kis és nagy betükön kivül szalagokat, csipkeszerü végződéseket, sarokdiszítéseket, monogramm-kereteket, bokrétákat; összesen 90 különböző motivumot, melyek tetszés szerint sokféleképen állíthatók egybe. Mind a tíz mintalap-melléklethez értelmes, világos magyarázat szolgál, úgy hogy bárki elsajátíthatja e füzetkéből segedelem nélkül a gyönyörű keresztszemes himzést. A szépen kiállított füzetkét gondos kivitelben adta közre az Athenæum r.-t. és árát csekély 1 kor. 40 fillérben szabta meg.

*

FÖLDRAJZ az osztott elemi népiskolák számára. Írta *Boga Károly*, tanítóképzőintézeti igazgató. Második kiadás, Budapest 1904. Lampel Robert (Wodianer F. és fiai) könyvkereskedése.

Az elemi iskolák IV. osztályának tananyagát tartalmazó könyvecske csak 45 oldalra terjed s így könnyen feldolgozható. Magyarországot utaztató modorban írja le s a tanítási anyagot igen helyesen válogatja meg, s élénk, eleven színekkel s jó magyar nyelven tárja fel a kistanulók előtt. Jó képek s egy kis térkép egészíti ki a világos, szabatos magyarázatokat.

*

A szövetkezetek hazánkban a címe a *Schack Béla dr.* szerkesztésében és a Lampel-Wodianer cég kiadásában megjelenő *Magyar Kereskedők Könyvtára* legújabb füzetének. Aktuális tárgyat dolgoz fel vonzó alakban. Egyenlő érdeklődéssel lapozhatja a szakember meg a kereskedő. A históriai rész igen szemléltető; a kérdés szociális vonatkozásaiban a szerző igyekszik a lehetőséghez képest tárgyilagos lenni. A mű egyes fejezetei a következők: 1. A szövetkezetek keletkezése és fejlődése. 2. A hitelszövetkezetek. 3. A fogyasztó szövetkezetek. 4. Az ipari szövetkezetek: *a)* Nyersanyag beszerző szövetkezetek; *b)* Termelő és műhelyt tartó szövetkezetek. 5. Értékesítő szövetkezetek: *a)* Gabonaraktár-szövetkezetek; *b)* Tejszövetkezetek. Melegen ajánljuk ez érdekes kis füzetet mindenkinek figyelmébe. Ára 1 K 50 f., a vállalat előfizetőinek 1 K.

ÉRKEZETT Beszerzési napló K 1926 jún. 14.
1926 jún. 14.

A **Franklin-Társulat** könyvkiadóhivatalában **Budapest, IV., Egyetem-utcza 4. szám** megjelent és kapható:

NŐI ÉLETPÁLYÁK.

Szerkesztették

BOD PÉTER és **SZÉKELY ISTVÁN.**

Ára kemény kötésben 1 K 60 f.

PÁLYAVEZETŐ

FIATAL LEÁNYOK SZÁMÁRA.

Irta

JÓSIKA JULIA.

Korszerüen átdolgozta

KULIFFAY BENICZKY IRMA.

Második, bővitett kiadás.

Diszes vászonkötésben, aranymetszettel 5 K 60 f.

K. NAGY SÁNDOR:

A NŐK TÖRVÉNYKÖNYVE.

A nők jogaira és kötelességeire
vonatkozó összes törvények és rendeletek alapján.

Ára füzve 2 K 50 f.

Felhivás előfizetésre.

*A „Nemzeti Nőnevelés“ az 1904-ik évben — a régi zászló alatt, a régi jelszóval — **huszonötödik évfolyamát** kezdi meg. Főtörekvése: hogy tehetsége szerint hozzájáruljon nőnevelésünk nemzeti szellemben való tovább fejlesztéséhez, s hogy összekötő kapcsúl szolgáljon mindazok közt, a kik nőnevelésünknek e szellemben munkásai.*

A „Nemzeti Nőnevelés“ az egyetlen nőnevelési szakfolyóirat irodalmunkban.

A „Nemzeti Nőnevelés“ a legolcsóbb pedagogiai folyóirat.

Két oly körülmény, a mely okot s módot szolgáltat folyóiratunk pártolására, mely csak tömegesebb részvétel mellett tarthatja fenn magát áldozatok nélkül.

A „Nemzeti Nőnevelés“ az 1904-ik évben is megjelen (az iskolai nagy szünet idejét kivéve) minden hónapban három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Az előfizetési pénzek a „Nemzeti Nőnevelés“ címe alatt a VI. kerületi állami polg. iskolai tanítónőképző intézetbe (István-út); a folyóirat szellemi részét illető közlemények Sebestyénné Stetina Ilona szerkesztőhöz (VI., Bulyovszky-utca 28. sz.) küldendők.